Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...январиай 1921 оной ...рһан 21-һээ гарана. | № 234 (18557) | 1990 оной октябриин 11, четверг | Сэн 3 мүн.

Буряадай Совет Социалис Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай ДЕКЛАРАЦИ

...дай олон үндэһэ яһатанһаа бүрдэһэн арадай дура ...болон аша туһые элирхэйлэн,
...кратическа общество болон хуули ёһото гүрэн бай... ...рмэлзэн,
...үетэнэй хуби заяанай түлөө харюусалгаа мэ...
...арадуудай национальна эрхэнүүдые хүндэлдэг бай... ...лэн,
...национализм хүгжөөн ба үргэдхэн, этигэл найдалай, ...саанай ба хани нүхэсэлэй үзэлтэйгөөр эрхэтэдые хү... ...шэглүүлэн,
...ССР-эй бүрин бүтэн байхын түлөө оролдон,
... үедэ автономито республикын хуулиин статус ... экономическа, политическэ, социально-соёлой арга ... хүгжэлтые һаатуулна гэжэ мэдэрэн,
...еративна болон Союзна шэнэ хэлсээнүүдэй адли ...тэй байгууламжа гэжэ Республикые тоолон,
... эрхэнүүдэй Бүгэдэ ниитын декларациин гол ёһо... болон уласхоорондын-хуулиин бүгэдэндэ мэдэрэгдэ... актнуудай ёһоор ажал ябуулгаа эрхилэн,
... һайнаар ажебайха, түрэлхи хэлээ сүлөөтэйгөөр ... ба хэрэглэхэ таһаршагүй эрхэ хүн бүхэндэ, харин ...элэһэн национально-гүрэнэй болон национально-...хэл янзаар өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө тодор... эрхэ арад бүхэндэ хангаха дээдын зорилгоор Буряа...дай Верховно Совет автономито республикын статус... тухайгаа соносхоно, өөрынгөө газар дээрэ бу...тэй, бэеэ дааһан ба дүүрэн эрхэтэй Республикын гү...засаг, (Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдэй үндэ... РСФСР-эй болон СССР-эй мэдэлдэ һайн дураараа дам... этигэмжэтэ түлөөлэлгэнүүдһээ бэшэ) гадаадын харил... тэрэнэй бэеэ даанхай байлгые соносхоно.

Бүлэг 1.

Арадай засаг

...бликын бухы үндэһэ яһатанай эрхэтэд Буряадай ССР-... болоно.
...дай арад бүрин эрхэтэй байна, Республика дотор гү...засагай ори ганса бэелүүлэгшэнь болодог.
...бликын Конституциин үндэһэ һуури дээрэ, мүн гүрэнэй ...түлөөлэлгэтэ зургаануудаар Буряадай ССР-эй арадай ...засаг бэелүүлэгдэдэг.
...бликын бухы арадай үмэнэһөө үгэ хэлэхэ эрхэ имаг...ряадай ССР-эй Верховно Соведтэ олгогдодог.

Бүлэг 2.

Гүрэнэй засаг

...дай Совет Социалис Республика хадаа тэрээндэ һайн ... нэгэдэһэн арадуудай байгуулһан олон үндэһэн яһа... бүрин эрхэтэ гүрэн мүн.
...дэгдэһэн Россин Федерациин бүридэлдэ үлэхэ зуу... гүрэнэй ажабайдалай, тэрэ тоодо өөрынгөө национальна, ...ическа, социальна, соёлой, научна ба кадрова полити... бэелүүлхэ талаар али бухы асуудалнуудые Буряадай ... өөрөө шиидхэдэг.
...дай ССР-эй газар дээрэ Буряадай ССР-эй Конституци ... Буряадай ССР-эй хуулинууд булюу хүсэтэй гэжэ тог... Федерациин ба Союзай засагай зургаануудай мэ... Республикын һайн дураараа дамжуулһан этигэмжэ ту... ...нүүдэй ёһоор баталан абтаһан РСФСР-эй ба СССР-эй ... тэрэнэй газар дээрэ хуулиин талаар дээдын хүсэтэй. ...дураараа дамжуулагдаһан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдһээ ...гараһан, үгышье һаа Буряадай арадай эрхэ болон аша ...хохидуулһан РСФСР-эй болон СССР-эй гүрэнэй заса...гүйлэлбэриин зургаануудай хуулинууд болон бусад акт...нууд Буряадай ССР-эй Верховно Соведээр болюулагдадаг ба буруушаагдадаг. Буряадай ССР-эй, РСФСР-эй болон СССР-эй хуулиин актнуудай дунда гараһан арсалдаанууд Федеративна ба Союзна хэлсээнүүдээр тогтоогдоһон гуримаар шиидхэгдэдэг.

Республика дотор гүрэнэй засаг хуулиин, гүйсэдхэхы ба сүүдэй болгогдон бэелүүлэгдэдэг.

Буряадай ССР-эй Конституцяар, Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдээр тодорхойлогдоһон гуримаар хуулинуудые наринаар ба нэгэ янзаар бэелүүлгын хойноһоо дээдын хиналта прокуратурын зургаанууд бэелүүлдэг. Буряадай ССР-эй прокуратурын зургаануудай ажал ябуулгын хойноһоо хиналта Буряадай ССР-эй Верховно Совет бэелүүлдэг.

РСФСР-тэ болон СССР-тэ дамжуулһан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдһээ гадуурхи уласхоорондын холбоо барисаанай асуудалнуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР өөрын гербтэй, туггай ба гимнтэй байха.

Политическэ партинуудай, ниитын эмхинүүдэй, бусад бүлэглэлнүүдэй гү, али зарим хүнүүдэй зүгһөө Буряадай ССР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгада эсэргүү хүсөөр хэгдэһэн али болохо ябуулганууд хууляар мүрдэгдэдэг.

Бүлэг 3.

Буряадай ССР-эй эрхэтэн байлга

Буряадай ССР өөрын эрхэтэдтэй, РСФСР-эй болон СССР-эй эрхэтэн байха эрхые эрхэтэн бүхэндэ лаб хангадаг.

Буряадай ССР-эй бухы эрхэтэдтэ ба Буряадай газар дээрэ ажаһуудаг тэрэнэй эрхэтэн бэшэ хүнүүдтэ уласхоорондын эрхын бүгэдэндэ мэдэрэгдэһэн гуримуудаар, Буряадай ССР-эй Конституцяар хараалагдаһан эрхэ сүлөө лаб хангагдадаг.

Үг гарбалһаа, социальна ба зөөриин байдалһаа, ямар нэгэн үндэһэ яһатанда гү, али расада хабаатай байһанһаа, эрэ, эмын илгааһаа, эрдэмһээ, хэлэнһээ, политическэ үзэлһөө, шажанай үзэлһөө, хэдэг ажалһаа, ажаһуудаг газарһаа ба бусад ушар байдалһаа дулдыдангүй, Республикын бухы эрхэтэдэй хуулиин үмэнэ адли тэгшэ байлгые Буряадай ССР хангадаг.

Республикэһаа гадуур байһан Буряадай ССР-эй эрхэтэд тухай Буряадай ССР анхарал оролдолго гаргадаг, тэдэнэй аша туһые аршалан хамгаалха талаар хэмжээнүүдые абадаг.

Бүлэг 4.

Газар дайдын ойро хүртэшэгүй байлга

Буряадай ССР-эй газар мүнөөнэйнгөө хилээр ойроо хүртэшэгүй байха, референдумэй гуримаар элирхэйлэгдэһэн арад зоной зүбшөөлгүйгөөр тэрэ хубилгагдаха ба хэрэглэгдэхэ аргагүй.

Республикын захиргаанай-территориальна байгууламжые ба национально-территориальна единицэнүүдые байгуулха гурим Буряадай ССР өөрөө тодорхойлдог.

Бүлэг 5.

Экономическа талаараа бэеэ даанхай байлга

Буряадай ССР-эй газар дээрэ байдаг газар, тэрэнэй баялигууд, уһанай ба байгаалиин бусад нөөсэнүүд, агаарай дайда, ургамалай ба ан амитадай аймаг, Буряадай газар дээрэ байгуулагдаһан экономическа болон научно-техническэ бухы нөөсэнүүд тэрэнэй арадай зөөри, республикын экономическа талаараа бүрин эрхэтэй байлгын үндэһэ һуури болодог ба тэрэнэй эрхэтэдэй материальна ба оюун ухаанай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха зорилгоор хэрэглэгдэдэг.

Буряадай ССР-эй зөөри болодог предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай зөөри ашаглан хэрэглэхэ ба мэдэлдээ байлгаха гурим РСФСР-тэй, СССР-тэй болон хуулиин бусад байгуулемжануудтай тогтоогдодог, Буряадай ССР-эй хэлсээтэ харилсаануудай үндэһөөр бэелүүлэгдэдэг.

Союзна республикануудай, бусад гүрэнүүдэй болон тэдэнэй эрхэтэдэй, уласхоорондын эмхинүүдэй предприятинууд эмхи зургаанууд, организацинууд болон объект-үүд Буряадай ССР-эй газар дээрэ оршожо, Буряадай ССР-эй хуулинуудай ёһоор Буряадай байгаалиин баялигуудые хэрэглэжэ болодог.

Буряадай ССР-эй газар дээрэ оршодог предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд ба үйлэдбэриин единицэнүүд газар, байгаалиин бусад нөөсэнүүдые хэрэглэһэнэй түлөө түлбэри түлэдэг, валютаар абтаһан мүнгэнэйнгөө хубиие үгэдэг, мүн нютагай бюджедтэ налог түлэдэг байха.

Буряадай ССР бухы янзын зөөри хамгаалгые хангадаг.

Бүлэг 6.

Экологическа талаараа аюулгүй байлга

Республикын газар дээрэ байгаали хамгаалгые эмхидхэхэ ба байгаалиин нөөсэнүүдые хэрэглэхэ гуримуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР экологическа аюул тохёолдуулжа болохо ямаршье предприяти, эмхи зургаан, организаци болон бусад объектнүүдые барилгые хорихо ба үйлэдбэриинь зогсоохо эрхэтэй.

Буряадай ССР-эй экономическа хүгжэлтэ дэлхэйн ехэ шухаг баялиг болодог Байгал нуурые хуушан зандань байлгаха хараатайгаар бэелүүлэгдэдэг.

Буряадай ССР эрхэтэдэйнгээ экологическа аюулгүй байдал тухай, арадайнгаа, мүн залуу үетэнэй генфонд тухай анхарал оролдолго гаргадаг.

Федеративна, союзна болон бусад зургаануудай ябуулгаар Буряадай экологидо ушаруулагдаһан хохидолые Буряадай ССР бусаалгаха эрхэтэй.

Бүлэг 7.

Буряадай арадай национально-соёлой хүгжэлтэ

Буряадай арадуудай эрдэм ухаанай, һуралсалай, соёлой хүгжэлтын асуудалнуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР тэрэнэй газар дээрэ ажаһуудаг бухы арадуудай национально-соёлой һалбаран хүгжэлтые ба сүлөөтэйгөөр хүгжэлтые лаб хангадаг.

Ород ба буряад хэлэнүүд Буряадай ССР-эй гүрэнэй хэлэнүүд болодог. Түрэлхи хэлээ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ ба хэрэглэхэ эрхэ республикын бухы арадуудта хангагдана.

Республикэһаа гадуур ажаһуудаг буряадуудай национально-соёлой, хэлэнэй талаар эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха тухай Буряадай ССР анхарал оролдолго гаргадаг.

Газар дээрэнь байһан түүхын ба соёлой бухы хүшөөнүүдые хэрэглэхэ, мэдэлдээ байлгаха гурим Буряадай ССР тогтоодог.

Буряадай ССР-эй хилэһээ гадуур байдаг түүхын ба соёлой хүшөөнүүдые Буряадай ССР буряад арадай зөөри болгожо бусааха эрхэтэй.

* * *

Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдээр тодорхойлогдоһон гуримаар Буряадай ССР өөрынгөө гүрэнэй-хуулиин статусые хубилгаха эрхэтэй.

Тус Деклараци бодото дээрээ хэрэглэгдэхэ, мүн Буряадай Совет Социалис Республикын шэнэ Конституци зохёоходо, Федеративна болон Союзна шэнэ хэлсээнүүдые баталхада үндэһэ һуури боложе үгэхэ.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй сесси

Үсэгэлдэр, октябриин 10-да, Буряадай ССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси хүдэлмэрөө үргэлжэлүүлээ. СССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Тус асуудалаар республикын Верховно Соведэй сагаан үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ Г. К. Языковой тайлбари үгэхэдэ, депутадууд Буряадай ССР-эй Конституциин (Үндэһэн Хуулиин) статья бүхэниие амиамяарнь хаража, зүбшэн хэлсээ.

Буряадай АССР-ые «Буряадай ССР» болгон хубилгаһантай, Буряадай ССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай Деклараци баталан абаһантай дашарамдуулан, республикын Үндэһэн Хуулида хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүд оруулагдаха ёһотой болоһон байна. Буряадай ССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ Буряадай ССР-эй арадай депутадууд **О. Б. Хомутов, Н. П. Быков, Д. Б-Д. Бальжинимаев, А. Л. Гусев, М. Н. Рагимов, Л. Р. Бартунаев, О. П. Дунаева, С. П. Гаврилов, Н-Ц. Ч. Дабаев, Г. С. Черных, Л. А. Смолина, В. Р. Соктоев, В. В. Саржан, К. П. Альцман, А. П. Шапиро** болон бусад хабаадаба.

Конституционно комисси байгуулха тухай асуудалаар Верховно Соведэй сагаан үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ **Г. К. Языков** мэдээсэл хээ. Буряадай ССР-эй арадай депутадуудһаа бүридэһэн Конституционно комисси байгуулха гэһэн шиидхэбэри сесси баталан абаба.

Удаань Зөөри тухай Хуулиин проект тухай республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **В. К. Агалов** элидхэл хээ. Тус асуудал шанга арсалдаанай оршон байдалда үнгэрбэ. Удаан саг соо зүбшэн хэлсэһэнэй удаа Зөөри тухай Хуулиие түрүүшын уншалгаар даб дээрэ һайшааха гэһэн шиидхэбэри олоной дуугаар баталагдаба.

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **В. Б. Саганов** Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй бүридхэл тухай элидхэл хээ. Элидхэлшэ арадай депутадуудай олон тоото асуудалнуудта харюусаба. Депутадууд **Д-Б. Б. Рыбдылов, Е. К. Ханхалаев, К. П. Альцман, Д. Ц. Будаев, В. Ч. Цыренжапов, Л. А. Смолина, Г. А. Дождикова, Ю. И. Алексеев, С. В. Калмыков, А. С. Богомолов, Н. Н. Найданов, Ц. Б. Батуев, Ю. Ф. Ефремов, В. В. Молонова** болон бусад Министрнүүдэй Соведэй бүридхэл тухай һанамжа, дурадхалнуудаа хэлэһэн байна.

Республикын Верховно Соведэй хоёрдохи сесси хүдэлмэрөө үргэлжэлүүлһээр.

РОССИН ЭРХЭТЭДТЭ РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХАНДАЛГА

Эсэгэ оронойхид!

1990 оной сентябриин 11-дэ РСФСР-эй Верховно Совет экономикые гуримшуулан һайжаруулгын ба дэлгүүртэ шэлжэн оролгын «500 үдэр» гэһэн программые һайшааһан байгаа. Энэнь арадай ажабайдалда болохо эрид хубилалтын эхин, нациие абаралгын программа болоно.

Арад зоной тэсэбэриин һалажа, этигэл найдалай алдагдажа, голхорхо сагай болоод байхада, түүхын эрид хубилалтын энэ шатые дабажа гарахаар бэлэн, эб нэгэдэнги байхые бидэ таанадые уряална бди.

Хэдэн арбаад жэлнүүдтэ социализм, хүн түрэлтэнэй хүгжэлтэдэхи дээдын шата гэжэ тоологдодог байһан социально-экономическа байгуулалта мухардаад байна. Һайнаар хүгжэлдэг экономикотой оронууд ондоо замаар ябадаг. Хүн түрэлтэнэй хамтаралай түйлалта болохо дэлгүүрые хэрэглэн, ажалай бүтээсын ба хүн зоной һуудал байдалай хэмжээнэй талаар булюу байдалаа тэдэнэр батадхадаг гээшэ. Түүхын туршалгые дабажа шадаагүй юумэнһөө бидэ арсаха болонобди.

Дэлгүүр гээшэ хүниие дарлаха, капитализмда бусаха ябадал, һүүдэрэй экономикын ябуулгаша хүнүүдэй эзэрхэлгэ мүн гэхэ мэтээр бидэниие ходо айлгадаг. Үнэн сэхэ ба ажалша бэрхэ бухы хүнүүдтэ нээлтэтэй хүгжэнги ба зохид һайн дэлгүүртэ шэлжэн ороходо тухай үнэн дээрээ хэлэгдэнэ.

Миин лэ үрэ дүнгүүдые түйлалгада шэглүүлэгдэдэг, дээрэһээ дурадхагдадаг экономикодо эсэс табиха, арадай зөөриин алдагдадаг олон тоото «хара нүхэнүүдые» бүглэхэ; хүнүүдтэ хэрэггүй «асари ехэ барилгануудта» эсэс табиха; гүрэнэй предприятинуудай хэрэглэгдэнгүй байһан нөөсэнүүдые арад зондо бусааха; гүрэнүүдэй хоорондохи экономическа харилсаануудые имагтал али али талада ашатай туһатай байхаар тогтоохо болонобди.

Хүнэй аша туһада экономикые шэглүүлхэ гээшэ программын гол зорилго мүн. Манай валютые — түхэригые дахин хүндэтэй болгохо гээшэ үндэһэн зорилго мүн. Бюджедэй ехээр дуталдаха ябадалда эсэс табихаар болоо. Гүрэн түрэмнай өөрынгөө арга боломжоор ажаһууха ёһотой.

Эдэбхи үүсхэлтэй, һүбэлгэн бэрхэ байха ябадал олон жэлнүүдтэ сэгнэгдэдэггүй һэн. Шуран бэрхэ ябуулга манай хүгжэлтын гол хүсэнүүдэй нэгэниинь болохо байна. «500 үдэр» гэһэн экономическа реформые бэелүүлгын үедэ хүн бүхэн эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлхэ аргатай. Тиигэжэ ороной хүн зониие эдеэлүүлхэ, хубсаһа хунараар ба гуталаар хангаха арга бии болгохо. Хүдөө нютагуудые һэргээн хүгжөөхэ, тосхонуудые ёһотой эзэдтэй болгохо хэрэгтэй.

Хүшэр хүндэ байгдаха. Гэбэшье Россин гүрэн эрдэм ухаае, соёл болбосоролые, элүүрые хамгаалгые, мүн өөрыгөө хангаха аргагүй үбгэд хүгшэдые, инвалидуудые, олон үхибүүдтэй айлнуудые, ургажа ябаа үетэниие социальна талаар яһала һайнаар хамгаалха юм. Онсо хэмжээнүүдэй болон баадхагдаһан хизаарлалтануудые хэрэглэхэ саг үни байхагүй. Сүлөөтэйгөөр мүрысэлгэ, булюу эрхэтэй байха ябадалда эсэргүү хэмжээнүүд, экономическа талаар урмашуулга, гурим журам бэхижүүлгэ хадаа жэл хахадай туршада экономикын саашадаа муудаха ябадалые зогсоохо арга олгохо ёһотой. Энээнэй һүүлдэ дэлгүүр дээрэхи байдал гуримшажа, үйлэдбэри байн, байн дээшэлжэ, хүнүүдэй һуудал байдал һайжаржа эхилхэ. Энээнэй тулада «500 үдэр» гэһэн программые таанад дэмжэхэ ёһотойт. 500 үдэр соо эршэмтэй шангаар, тогтууритайгаар ажаллаха; 500 үдэр соо хэлсээнэй журам шангаар сахиха; 500 үдэр соо блокадануудые, эсэргүү ябуулгануудые ба забастовконуудые хэхэгүй; 500 үдэр соо граждан, национальна эблэрэл ба амгалан тайбан байдал хангаха.

Дэлгүүрэй харилсаануудта орохо зуураа, Россин эрхэтэд тохёолдоһон ушар байдалые ойлгохо ба һайн һайхан дура зориг гаргаха бээз гэжэ найданабди. РСФСР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай деклараци баталан абажа, РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съезд иимэ дура зориг элирхэйлээ һэн.

Сүлөөтэй, бүри һайнаар ажабайха гэһэн Россин арадуудай эрмэлзэл Союзай бусад республикануудта дүтэ ба ойлгосотой. Энэ эрмэлзэлыень тэдэнэр дэмжэхэ бээз гэжэ бидэ найданабди. Ниитэ нэгэн Союз соо хүшэр хүндэ байдалһаа гарахань хүнгэншье, түргэншье байха ха юм. Хэрбээ иимэ ушарай болоогүй һаа, Россин Федераци өөрөө 1990 оной ноябриин 1-һээ экономическа реформо бэелүүлжэ эхилхэ баатай болохо.

Манай республикын хүндэтэ эрхэтэд! Хэрбээ таанадай бэелүүлхэ ажал ябуулгын программын бүтээгүй һаань, РСФСР-эй Верховно Соведэй болон РСФСР-эй правительствын ямаршье бодолтой программа, эгээл эршэмтэй ажал ябуулгашье хэрэгтэй үрэ дүн олгохогүй. Бухы арадай, арадай депутадуудай бухы шатын Соведүүдэй, политическэ бухы партинуудай, хүдэлөөнүүдэй, Россин хүн бүхэнэй ухаан бодолой, эршэ хүсэнэй болон эдэбхи үүсхэлэй хамтын хэрэгтэ сүлөөтэйгөөр хабаадаа һаань, бидэ туршалгануудые амжалтатайгаар дабажа шадахабди.

500 үдэр — хоёр хүрэхэгүй хүшэр хүндэ жэл болохо. Манай Эхэ орониие экономикын ба оюун ухаанай талаар һэргээхын тулада эдэ үдэрнүүдэй нэгэнииньшье бү алдагдаг лэ.

Россин Совет Федеративна Социалис Республикын Верховно Совет.

1990 оной октябриин 9.

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Пленум тухай

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

...1990 оной октябриин 9-дэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ ...н доторхи байдал ба экономикые дэлгүүрэй харилсаа... шэлжэн оруулалгаһаа уламжалан гараһан КПСС-эй ...нгонууд тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүү...лдэһэн байгаа.

...үгэ хэлэлгэдэ хабаадаа гэбэл: Украинын ССР-эй Полтавын ... заһабарилга-барилгын районно участогай шулуушан ...Т. Чуйков, Ажалай ба социальна асуудалнуудай талаар ...ССР-эй Гүрэнэй комитедэй ажал эмхидхэхэ талаар Бүхэ...союзна эрдэмэй түбэй директор А. А. Пригарин, партиин Кировскэ обкомой нэгэдэхи секретарь С. А. Осминин, Туркмениин ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Х. А. Ахмедов, СССР-эй металлургиин министр С. В. Колпаков, Москвагай Гүрэнэй М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ университедэй экономическа факультедэй политэкономиин кафедрын доцент А. В. Бузгалин, Эстониин Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Э. -А. А. Силлари, Ереванай Гүрэнэй университедэй кафедрые даагша Ю. И. Миртумян, партиин Томско обкомой нэгэдэхи секретарь А. А. Поморов, Таджигай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. Хаеев.

Пленум дээрэ байгуулагдаһан редакционно комиссиин зүгһөө КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. С. Дзасохов үгэ хэлэбэ.

Ороһон дурадхалнууд болон ажаглалтануудые бухы талаһаань хаража үзэһэнэй, зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлдэ тус асуудалаар тогтоол баталан абтаба.

Гадна «КПСС-эй Центральна Комитедэй комиссинууд тухай» болон «КПСС-эй нормативно-методическа документнүүд тухай» тогтоолнуудые Пленум баталан абаба.

Пленумэй эсэстэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев үгэ хэлэһэн байна.

Энээгээр Пленум хүдэлмэрөө түгэсхөө.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин орлогшо В. А. ИВАШКЫН элидхэл

...нүүд! Энэ Пленум дээ...бэ бултадаа, шэнэ бүри... Центральна Комитедэй ..., социально-экономиче...литикын һалбарида ха... КПСС-эй XXVIII съез... шиидхэбэринүүдые бодо...дэрэнь бэелүүлхэ асуудал... нэн түрүүн хаража ...байнабди.

...социально-экономическа ба ...ическэ байдалай улам ...хурса боложо байхадань, ...түрүүлэн юу хэхэ хэ...эб, ажалаа хайшан гээд ...аб гэжэ КПСС-эй Цент... Комитедһээ тодорхой ...хүлээхые коммунистнууд ...на байна.

...эр хүндэ байдалда оро... манай общество соохи ... улам орёо түгшүүрил...лонхой. Үйлэдбэриин хэм... доошолно, ажахы ...дын харилсаа холбоо... һалана, жаяг журам муу...дана. Эд бараан, эдлэл хэрэгсэлнүүд улам хомор болоно, хонжоо наймаан үргэдэнэ, юумэнэй сэнгүүд дээшэлнэ, эд хэрэглэмжын дэлгүүртэ эдэ бүгэдэ нэбтэржэ, үдэрһөө үдэртэ олон миллион совет хүнүүдэй байдалые улам хүшэр бэрхэшээлтэй болгоно. Москва, Ленинград болон индустриин бусад түбүүдые эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалгын байдал тэсэхын аргагүй муу боложо байна. Хүн зониие һүйдхэлтэ хэрэгүүдтэ түлхижэ байһан гэмтэ ябадалтад улам хэтэрнэ. Үндэһэ яһатанай хоорондохи хёмороо зүришэлдөөнүүд дэбэргэгдэнэ. Политическэ хүсэнүүд бэе бэеһээ илгарна, социализмда эсэргүү хүсэнүүд эдэбхижэнэ, ниитын ажабайдалһаа КПСС-ые хадууруулха һэдэлгэнүүд гаргагдана. Иимэ зорилготойгоор коммунистнуудые абаха танагүйгөөр хэлэхэ, хардаха гүрдэхэ гутамшаг муухай ябуулганууд үүдхэгдэнэ. КПСС хадаа «дайсан болоно» гэһэн һанал бодолые ниитын ухаан бодолдо нэбтэрүүлхэ һэдэлгэнүүд гаргагдана.

Эдэ бүгэдэ социальна байдалые улам түгшүүрилтэй, шахардуу шанга болгоо.

Пленумэй урда тээ КПСС-эй ЦК-гай гэшүүд, Политбюрогой ба Секретариадай гэшүүд, аппарадай хүдэлмэрилэгшэд олохон республиканска, областной партийна организацинуудаар ябажа, партийна ба совет эдэбхитэдтэй, үйлэдбэриин коллективүүдтэ ажалшадтай, коммунистнуудтай уулзаһан байгаа.

Съездһээ хойшо үнгэрһэн саг соо партийна комитедүүдэй ажал ябуулгада горитой хубилалтанууд болоогүй гэжэ ажал хэрэгүүдтэй танилсахадаа, тобшолол хэмээр. Олохон нютагуудта политическэ шэнэ бодол нэбтэрүүлэгдэнэгүй, тээлмэрдүү ябадал үзэгдэнэ, бодото ажал ябуулганууд дуталдана. Ажабайдалай бухы асуудалнуудта дээрэһээ захяа заабаринуудые хүлеэгээд һууха ушар үзэгдэнэ. Иимэ байдалай түлөө бидэ өөһэдөө зэмэтэйбди, теэд нютагуудта ажал ябуулха ёһотой хүтэлбэрилэгшэд юушье хэнэгүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Гэбэшье мүнөө гол шухала юумэниинь эли бэшэ. Шухала юумэниинь юуб гэбэл, эдэ бухы оршон байдалда үсөөн бэшэ хүнүүд партида этигэл найдалаа барана, тэрэнэй политикаар, хубилган шэнэдхэлгын хэрэгүүдээр урмаа хухарна. Эдэбхи үүсхэлгүй, бушуу түргэн бэшэ байһанайнгаа түлөө, ниитын хүгжэлтын эгээл шухала асуудалнуудаар өөһэдынгөө хараа бодолые үргэн ниитэ коммунистнуудта, партийнабэшэ хүнүүдтэ хүргэжэ шадахагүй байһанайнгаа түлөө Центральна Комитет зэмэлүүлнэ.

Доройтон уналгаһаа гараха арга замуудые бэдэрхэдээ, КПСС дэлгүүрэй харилсаануудые нэбтэрүүлхэ, обществын ажабайдалай бухы һалбаринуудта үндэһэн шухала хубилалтануудые хэхэ уряатайгаар хандаһан байха юм. Эдэ бүгэдын ниитын ухаан бодолдо, ниитын ажал ябуулгада үндэһэн хубилалтануудые хэхэ ёһотойе ойлгоһон дээрэһээ иимэ алхам хэхэнь хүшэр бэрхэшээлтэй. Тохёолдожо байһан хүндэ хүшэр байдалые ажабайдал батална. Хэблэлдэ боложо байһан үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд партийна зургаануудта, тэрэ тоодо КПСС-эй ЦК-да эльгээгдэһэн бэшэгүүд, партийна суглаанууд дээрэ үүдхэгдэһэн арсалдаанууд экономикоёо дэлгүүрэй харилсаануудта оруулха хэрэгые хүн зоной ондо ондоогоор ойлгуулжа байһые элишэлэн харуулна. Энээн тухай һанал бодолнууд ондо ондоо байхаһаа гадна, зариманиинь һэргылнэ, нүгөөдүүлынь эрид буруушаана.

Тэрээнһээ гадна, дэлгүүрэй харилсаануудта оролгодо хабаатай политическэ, социально-экономическа, морально-сэдьхэл бодолой олон тоото асуудалнууд гаража ерэнэ. Тодо һонор харюунуудые үгэхэ эрилтэ тэдэнэр табина. Иимэ харюунуудые үгэхэ хэрэгтэй. Угайдхадаа, дэлгүүрэй харилсаануудта оролго хадаа капитализмые һэргээлгэ, социалис ёһо гуримуудые, хэм хэмжээнүүдые һалгааһан ябадал болоно гэжэ олохон хүнүүд ойлгоно бшуу.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум

В. А. ИВАШКЫН элидхэл

[Эхниинь 1-дэхи нюурта].

СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байhан дэлгүүртэ оролгын элдэб янзын программануудые ЦК-гай Пленум дээрэ зүбшэн хэлсэхэгүй байhаниинь элитэ. Экономикоёо тогтууритай болгохо, дэлгүүрэй харилсаануудта орохо бодото хүдэлмэридэ партийна организацинуудай, бүхы коммунистнуудай ээлжэ hуури, тэдэнэй бэелүүлхэ зорилгонууд Пленум дээрэ тодорхойлогдохо, мүнөөнэй орон доторхи политическэ, социально-экономическа байдалhаа үндэhэлэн гараhан ябуулгануудай программые хараалха ёhотой. Хэн үглөөдэр, нүгөөдэр юу хэхэ ёпотойб гэжэ хөөрэлдэхэ бэшэ, харин бодото тодорхой ажал ябуулгадаа партийна организацинуудай хүтэлбэри болгон бэелүүлхэ хараа бодолые мүнөөдэрэй Пленум дээрэ тодорхойлхо гэшэ тон шухала удха шанартай байна.

Эгээл тиимэhээ нэн түрүүн экономикоёо тогтууритай болгохо тухай хөөрэлдөөн гарана. Энэмнай мүнөө үеын түрүүшын ээлжээнэй зорилго болоно ха юм.

Хүндэ хүшэр экономическа байдал гансал ажахы эрхилэлгын ёhо гуримай хуушаhан дээрэhээ тохёолдоо гээд хэлэжэ болохогүй. Доройтон уналгын үйлэ хэрэгүүдэй гол ушар шалтагаанууд энээндэшье үндэhэлөө юм бээз. hүүлэй үедэ гаргагдаhан дутуу дунданууд энээнэй гэм зэмэ болоно.

Богонихон болзор соо хүтэлбэрилгын хуушанай ёho гурим hалгаагдаа, гэбэшье шэнэ экономическа онол аргануудые нэбтэрүүлхэ ябадал, дэлгүүрэй харилсаануудта оролго унжагайруулагдаа. Ажал хэрэгые бэелүүлхын орондо хооhон хөөрэлдөөнүүд, арсалдаанууд болоно, хаанаhаашьеб хубилалтануудые хүлеэхэ ушар үзэгдэнэ. Министерствын хүдэлмэриин шанар эрид доошолоо. Тиигэжэ hалбари hалбариие хүтэлбэрилхэ ябадал, али бүхы юумэнэй тэнсүүри hалгаагдашоо. Дэлгүүр бэелүүлэгдэнэгүй. Манай ажахыда экономическа онол аргануудай партийна жаяг журамай ашаар лэ бэелүүлэгдэдэг байhаниинь нюуса бэшэ. Мүнөө байдал хубилаа. Ажахые хүтэлбэрилгын хэрэгүүдые партийна комитедүүдэй бэелүүлхээ болиходонь, ондоо хэн нэгэн хүтэлбэрилхэ ёhотой байгаа бшуу.

Дамжан оролгын үедэ hалбари hалбариие хүтэлбэрилгын зургаанууд болон Соведүүдтэ ехэ юумэн даалгагдаха ёhотой. Гэбэшье мүнөө тэдэнэр ажахы ба социальна hалбариие хүтэлбэрилгэдэ зохихо hуурияа олоодуй байhаар.

Зарим предприятинуудай нүгөөдүүлэй урда абаhан хэлсээтэ уялгануудаа дүүргээгүй байлга, ажалhаа hамшалга (байгша оной найман hарын хугасаа соо имагтал буhалгаануудые үүдхэhэн дээрэhээ 10 миллион хүн үдэрэй туршада ажалhаа hамшаhан байха юм) зарим үйлэдбэриин хаагдахадань, тэдэнэй гаргадаг продукци таhалгаряагүй үйлэдбэрилхэ хэрэг зогсоогдошоhон байгаа. Энэ талаар эм домуудые гаргадаг үйлэдбэриие жэшээ болгон хэлэлтэй. Үндэhэ яhатанай хоорондохи хёмороо зүришэлдөөнүүд, гадаадын оронуудhаа түүхэй эдүүдые абалгые хороолго үйлэдбэриин хэмжээнүүдые доошолуулба. Юhэн hарын хугасаа соо орон доторнай промышленна продукци үйлэдбэрилгэ —0,9, тэрэ тоодо Азербайджанда —9,1, Армениде — 7,2, Литвада—4,1, Эстониде— 2, харин Латвида промышленна продукци үйлэдбэрилэн гаргалга 1,3 процентээр доошолhон байна.

Мүнгэн hангай-урьhаламжын hалбарида тохёолдожо байhан бэрхэшээл түбэгүүд хангалтагүйгөөр нүлөөлнэ. Нёдондо жэлэй hүүл багта мүнгэн hангай байдалые тогтууритай болгохо талаар правительствын абаhан программа аша үрэ багатай байшоо.

Нүхэдүүд! Ямаршье экономико — дэлгүүрэй, зонхилон-захиралгын — мүнгэнэй эрьесын хэлбэришэгүйгөөр дээшэлжэ байха үедэ хүгжөөгдэжэ шадахагүй. Хэрбээ орон доторой дэлгүүр дээрэ юумэнэй үнэ сэнгүүдые тогтууритай болгожо шадаагүй hаамнай, дэлгүүрэй харилсаанудта оролго бэелүүлэгдэхэгүй байна. Эдэ бүгэдэ хүн зоной байдалые улам түгшүүрилтэй, хүндэ хүшэр болгохо бшуу.

Жэлэй турша соо 10 миллиард түхэригэй саарhан мүнгэн гаргагдаха ёhотой hаа, байгша оной юhэн hара соо 19,3 миллиард түхэриг гаргагдаа. Энэнь 1981—1985 онуудые хамталан абаhанhаа үлүү ехэ байна. Саарhан мүнгэ үлүү ехээр гаргалга бусад ушар шалтагаануудтай хабсархадаа, дэлгүүр дээрэхи сэнгүүдые дээшэлүүлнэ, эд бараа ба эдлэл хэрэгсэлнүүдые хорооно, тиигэжэ паспортнууд болон визиткэнүүдээр худалдаа хэхэ арга олгоно. Эдэ бүгэдэнhөө уламжалан, хонжоо наймаан улам үргэдэжэ байнхай. Тиигэжэ hүүлэй жэлнүүдтэ нэмэгдэhэн салин хүлhэнэй болон пенсинүүдэй багахан нэмэлтэнүүд юуншье болоногүй.

Саарhан мүнгэ иимэ ехээр гаргалга үндэhэ баримтатай юм гү? Үгы. Өөhэдөөшье бодоод үзэгты. Байгша оной түрүүшын хахадта саарhан мүнгэнэй эрьесэдэ 9,7 миллиард түхэриг болоожо байхадань, гансал кооперативнуудта банкнууд 12 миллиард түхэриг мүнгэ түлэбэ. Гэбэшье эдэ хоёр тоогой хоорондо нягта холбоон бии. Юундэ хэншье энээгээр hонирхоогүй гээшэб. Юундэ мүнгэн түрүүшын эрилтээр үгтэнэб? Эдэ бүгэдэ орон доторхи орёо хүшэр байдалые улам хүндэ болгоно бэшэ гү? Украинада жэл урда тээ энээгээр hонирхоо hэмди. Эгээл тиимэhээ мүнөө республика дотор саарhан мүнгэнэй эрьесэдэ байлга Союз доторойхиhоо 6—7 дахин доошоо байна.

Республиканска болон нютагай зургаанууд иимэ хүндэ хүшэр байдалhаа гарахые гансаараа оролдоно. Тиихэдээ зандаран зонхилолгын онол аргануудые бэелүүлнэ, ажахын үймөө шуугаяа hамбаашалан хэрэглэнэ. Эдэ бүгэдэнhөө уламжалан, гүрэнэй жаяг журам доошолно, наада захань, тамхинай асуудалые жэшээ болгон абажа харая. Хилээмэ болон бусад зүйлнүүдые худалдалга олон миллион хүнүүдэй эгээлэй юрын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалгые доошолуулhан байна. Али бүхы эд бараагаар, эдлэл хэрэгсэлнүүдээр хангаха ябадалда түбэй болон нютагай зургаануудай харюусалгагүй байлга, бодолгүй ябадал, бүдүүлиг алдуу эндүүнүүд энээнэй ушар шалтагаанууд болоно.

hүүлэй үедэ зарим политическэ хүсэнүүдэй хангалтагүй хараа бодол арадай ажахын хүдэлмэридэ муугаар нүлөөлнэ. Тиигэжэ тэдэнэй зариманиинь хангалтагүй муу байдалые улам дэбэргэжэ, экономическа байдалаар хүнүүдэй дураа гуталгые hамбаашалжа, политическэ хараа бодолоо бэелүүлхые оролдодог байна. Хойшолуулашагүй ябуулганууд, хүтэлбэрилгые тогтууритай hайн болголго шухала удха шанартай. Энээнтэй дашарамдуулан, «Оронной экономическа ба ниитын-политическэ байдалые тогтууритай болгохо, Президентдэ нэмэлтэ эрхэ түлөөлэлгэнүүдые олгохо тухай хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Верховно Соведэй шиидхэбэри яhала hайн байhанаа сүм харуулаа. Гүрэнэй засагые бэхижүүлхэ, жаяг журам бэ хуули ёhо бэхижүүлхэ талаар шэглүүлэгдэhэн энэ алхам оронойнгоо байдалые улам саашадань hайжаруулха, дэлгүүрэй экономикын замаар дабшаха арга олгохо байна гэжэ ЦК-гай Политбюро тоолоно.

Манай hанахада, республикануудта, нютаг нютагуудта обществоёо доройтон уналгаhаа гаргахын тула тэдэнэй хүсэлэл оролдолгонуудые бэелүүлхэдэнь, бүхы парти Президентдэ, СССР-эй Верховно Соведтэ, засагай зургаануудта али бүхы туhаламжа, дэмжэлгэ үзүүлхэ ёhотой.

Нүхэдүүд! Хэрэглэмжын дэлгүүрые гуримшуулан тогтууритай болгохо, хүн зоной ашаг олзо болон гаргашануудые тэнсүүрилхэ, энээнэй тула нэн түрүүн дэлгүүр дээрэ эд бараае үргэдхэхэ, тэрэниие ехээр үйлэдбэрилхэ гэшэ мүнөөнэй гол зорилго болоно. Материально-техническэ хангалгые эрид доошолуулhанhаа, тэрэ тоодо гадаадын оронуудhаа түүхэй эд болон бүридүүлгын хэрэгсэлнүүдые хорооhонhоо уламжалан, hаяын сагта хүнгэн промышленностиин ба арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилдэг бусад hалбариин предприятинууд хүндэ хүшэр байдалда ороходоо магадгүй гэhэн дохёонууд КПСС-эй ЦК-да ороно. Энээниие зайсуулан сараха шухала. Ажахын харилсаа холбоое сахиха, ажахын хэлсээнүүдые бэелүүлхэ, материально-техническэ хангалгые hайжаруулха зорилго мүнөө түрүүшын ээлжээндэ табигдана. Хаанашье хүдэлжэ байбал, бүхы коммунистнууд эндэ шууд сэхэ ябуулгануудые бэелүүлхэ ёhотой.

Эд хэрэглэмжын дэлгүүр дээрэхи байдал хомхой хободог байлгаар, элдэб эсын ззрэб үгэнүүдээр, үнгэржэ ерэхэдэз, үлэсхэлэн хооhон байдал тохёолдохоёо байгаа юм ха гэhэн үгэнүүдээр улам дэбэргэгдэжэ байhаниинь гайхалтайшье бэшэ. Эгээл тиимэhээ хүнүүд иигэжэ асууна: Ойрын ерээдүйдэ ямар юумэн маанадые хүлеэнэб?

Иимэ хөөрэлдөөнүүд ямаршье үндэhэ баримтагүй гэжэ харюусалгатайгаар мэдүүлжэ болоно. Гол ургамалнуудай ургаса урда урдын жэлнүүдэйхиhээ дээшээ юм. Сагай уларилай хэды таарамжагүй байгаашье hаань, мал ажалай продукцяар, хартаабхаар, овощоор хото городуудай хүн зониие хангалгын хэрэгые hайжаруулжа болоно, hайжаруулхашье хэрэгтэй.

Хүн зоной мүнгэн олзо болон гаргашануудые тэнсүүрилхын тула арадай хэрэглэмжын эд бараагаар дэлгүүрые ойрын сагта хангахаhаа гадна, мүнгэ зөөриев гаргашалха, шэнэ аша туhа ехэтэй hалбаринууд дурадхагдаха ёhотой. Мүнгэ нөөсэлгэдэ процентнэ түлбэриинь дээшэлүүлхэ тухай асуудалые унжагайржа байнгүй шиидхэхэ шухала.

Дэлгүүрэй харилсаануудта оролгын тодорхой харгы замууд, шатанууд тухай олон ондоо hанамжануудай хэлэгдэжэ байгаашье hэань, арадай ажахын тогтууритай hайнаар хүдэлхын, тэрэ тоодо дэлгүүрые гуримшуулхын тула мүнгэн hангай-урьhаламжын тодо нэрин политика бэелүүлхэ гэшэ шухала удха шанартай байна.

Мүнөөнэй бюджедэй дутагдалые усадхаха, мүнгэнэй эрьесые хизаарлаха талаар онсо яаралтай хэмжээнүүдые абаха тухай дурадхалые дэмжэхэ шухала гэжэ тоолоноб. Тэдэниие дары түргөөр бэелүүлжэ эхилхэ.

Мүнгэн ашаг олзо гуримшуулгын асуудалнуудта онсо анхаралаа хандуулха. Эндэ мүнгэн ашаг олзые нэгэ хэмжээндэнь байлгаха тухай бэшэ, харин хүн зоной hуудал байдалые улам hайжаруулха тухай хэлэгдэнэ. Гэбэшье экономикоёо тогтууритай hайнаар хүгжөөхэ эрилтэнүүдhээ уламжалан, бүхы hалбаринуудта — гүрэнэй, кооперативна, хубиин hалбаринуудта — үйлэдбэриин үрэ дүнгүүдтэй ашаг олзын ургалтые нягтаар холбохо шухала. Ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда бүхы юумэ иимээр таарулан табиха аргаанууд олдохо ёhотой. Экономикоёо гүрэнэй мэдэлhээ, үйлэдбэриие монополиhоо гаргаhанай, дэлгүүрэй шухала зүйлнүүдые бүридүүлhэнэй, арадай ажахын байгуулламжые хубилган шэнэдхэhэнэй ашаар олохон оронуудта бэелүүлэгдэжэ байhан онол аргануд экономико тогтууритай болголгын шатада нэбтэрүүлэгдэхэ ёhотой. Эдэ бүгэдэ үрдилдөөнэй, сүлөөтэйгөөр сэн тогтоолгын онол аргануудые бэелүүлгэдэ нүлөөлхэ ёhотой бшуу. Эдэ бүгэдэ дэлгүүрэй экономикын гол удха болоно.

Экономическа байдалые тогтууритай болгохын тула 1991 оной ороной түсэб ба бюджет ехэ удха шанартай байха. Гэхэтэй хамта түсэбэй проектые бүридүүлгэ hанаа зобооно. Октябриин эхеэр бүхы промышленностьда нёдондо жэл 70 процент хэлсээнэй баталагдан абтаа hаань, харин мүнөө оройдоол 35 процентнь баталагдаа. Ажахын харилсаа холбоое тогтууритай болгохые, экономикодо хэлсээтэ оптово сэнгүүдые үргэнөөр хэрэглэхые хараалhан Президентын Указуудые баталан абаhанhаа уламжалан, хэлсээнүүдые баталалгада тохёолдуулагдадаг бэрхэшээл түбэгүүд зайсуулагдаа. Коммунистнууд энэ хэрэгтэ али бүхы талаар нүлөөлхэ, албан зургаанай үймөө хүлгөөе, нютагай тала баримталгые зайсуулха ёhотой.

Ниитын-политическэ байдалые тогтууритай болгобол, орон доторхи экономическа байдалые hайн тээшэнь хубилгажа болгоно. Эрхэтэн ёhоной амгалан байдалай, үгээ ойлголсолгын, хубилган шэнэдхэлгын демократическа бүхы хүсэнүүдэй харилсаанай политика хадаа мүнөө бэелүүлэгдэхэ аргатай ори ганса политика болоно. Иимэ политикые үзэн ядалга общество соохи байдалые улам түгшүүрилтэй шанга болгохо юм. Партийна организацинууд хархис хүсэнүүдтэ эсэргүү эрид тэмсэл ябуулха, мүнөөнэй байдалаар hанаагаа зобожо, арад зоной аша туhада ажал ябуулхые хүсэжэ байhан партинуудтай, ниитын хүдэлөөнүүдтэй хамтын хүдэлмэрээ ябуулха ёhотой.

Нүхэдүүд! Хэн нэгэнэй өөрынь хүсэл эрмэлзэлээр лэ дэлгүүрэй харилсаануудта үргэн харгы гаргагдана бэшэ. Манай урданай ба мүнөөнэй байдалай хүгжэлтын бодото байдалые Михаил Сергеевич Горбачев үгэ соогоо найруулан тодорхойлходоо, зөөриие гүрэнэй мэдэлдэ оруулhан зонхилон захиралгын гурим журамай хангалтагүй байhые элирхэйлэн тэмдэглээ. Энэнь теоретическэ ба бодото ажал ябуулгын ехэ дутуу дунданудтай байhые харуулна. Энээнhээ уламжалан, гансал экономикодо бэшэ, харин ниитын-политическэ бүхы ажабайдалда гүнзэгы ехэ дутагдалнууд гаргагдаhан байгаа. Тиимэhээ дэлгүүрэй экономико байгуулха талаар шэглүүлэгдэhэн хараа шугам хүндэ хүшэр байдалhаа ороноо гаргаха, олон жэлэй бэдэрэлгэнүүдые хэхэ, Эсэгэ ороной болон дэлхэйн дүй дүршэлые шэнжэлхэ арга олгохо юм.

Экономикоёо дэлгүүрэй харилсаануудта шууд сэхээр оруулангүй, манай орон бэрхэшээл түбэгүүдые гаталан дабажа шадахагүй, индустриин талаар хүгжэнги гүрэнүүдhээ улам ехээр гээгдэхэ байна.

Зүгөөр дэлгүүрэй экономикодо оролго үсөөн бэшэ ушарта социализмын социальна туйлалтануудhаа арсаха, капитализмда, дарлалта мүлжэлгын обществодо тэхэрин бусаха ябадалые үсөөн бэшээр найруулан тодорхойлдог байха юм.

Юрэдөөл, парти социализмын үг зорилгонуудhаа арсанагүй, гэбэшье социализм хадаа үгытэй ядуу байдалда адли тэгшэ байлга, социальна талаар хүнэй хүзүүн дээгүүр хүльбэрхэ, экономическа ба бүхы ниитын байдалые захиргаанай мэдэлдэ оруулха гэhэн удхатай бэшэ гэжэ үшөө дахин мэдүүлхэ хэрэгтэй. Манай ойлгомжын ёhоор социализм хадаа хүнэй аша туhада ниитын хүгжэлтые хангадаг общество болоно. Зөөри болон ажахы эрхилэлгын элдэб янзын түхэл шэнжэнүүдэй үндэhөөр ажалшадые үйлэдбэриин эзэд болгохо ёhотой. Тиихэдээ үндэр бүтээсэтэ ажал хэхэ, ажалшадай социальна үнэн зүбые лаб хангаха, хамгаалха арга олгохо байна. Иимэ общество байгуулхын тула КПСС-эй XXVIII съезд дэлгүүртэ оролгын арга хэрэгсэлнүүдые шэлэhэн байгаа.

Сэхыень хэлэхэдэ, дэлгүүр экономикын горитой хубиие гүрэнэй мэдэлhээ гаргаха эрилтэ табиха байна. Хэлсээнүүдэй горитой хубиин ажалшадай мэдэлдэ үгтэдэг акционерна бүлгэмүүд хадаа гүрэнэй мэдэлhээ гаргалгын гол түхэл шэнжэнүүдэй нэгэниинь болоно. Ойлгосотой ушар шалтагаанудаар энэнь гол түлэб томо ехэ предприятинуудта хабаатай. Өөhэдөө ажалша коллективүүд багашаг гү, али дунда жиирэй олохон предприятинуудые худалдажа абаад, хамтынгаа зөөри болгохо юм. Кооперативна зөөри, ниитын эмхинүүдэй зөөри улам саашань хүгжөөгдэхэ. Зарим хэмжээгээр үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй талаар эрхэтэдэй зөөри бии болгогдохо байна.

Баадхалгын замаар бэшэ, харин сүлөөтэйгөөр шэлэлгын үндэhөөр шэнэ экономическа харилсаануудта оролго бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй. Тиихэдэ энэ тэрэ түхэлэй зөөриие дэлгэрүүлэн тараалга тэрэнэй үндэhэ hуурияр, ашаг үрөөр тодорхойлогдохо ёhотой. Имагтал энэ hалбарида гү, али үйлэдбэридэ иимэ юумэн бэелүүлэгдэхэ байна бшуу.

Аграрна hалбарида политическэ хараа шугамые бэелүүлгэ дэлгүүрэй харилсаануудые хүгжөөхэ гэhэн зорилго табина. Газар тухай, Зөөри тухай, Арендэ тухай Хуулинуудай үндэhөөр дэлгүүрэй харилсаануудые хүгжөөхэ гээшэ хүдөө нютагта үйлэдбэриин харилсаануудые үндэhөөрнь хубилган шэнэдхэхэ юм. Асари ехэ ниитын үйлэдбэриhөө арсаха тухай, колхоз, совхозуудые тарааха тухай зарим хүнүүдэй урьялжа байhан ушарые эндэ дэмжэжэ болохогүй. Хүдөөгэй олохон ажалшад энээнhээ ехээр айна.

Колхоз, совхозуудта, таряашадай ба хубиин ажахынуудта, тэдэнэй кооперативуудта, нэгэдэлнүүдтэ адли тэгшэ экономическа эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэй. Элдэб республикануудта ажаhуудаг, ажалладаг таряашадай социально-экономическа, түүхэтэ, сэдьхэл бодолой, ажаhуудалай айхабтар ехэ илгаанууд хүдөө ажахын үйлэдбэриие эмхидхэлгэдэ таарамжатай hайнаар, нютагай байдалые хараада абаха эрилтэ табина гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Газарай реформын хурдан түргэнөөр, үргэн дэлисэтэйгээр хэгдэhэн газарта хүдөө нютагта дэлгүүрэй экономико хүгжөөлгэ аша үрэ ехэтэй байдаг гээшэ. Мүнөө энэмнай хүдөө нютагта ажахы эрхилэлгын шэнэ түхэл шэнжэнүүдтэ оролгын үндэhэн шухала асуудал болоно. Зарим республикануудта газарай кодекснуудые баталан абалга унжагайруулагдаа, газарай жаса бүридхэлдэ абтаагүй, эдлүүриин газарта кадастрай сэгнэлтэ үгтөөгүй байhаар. Газар тухай Хуули соо тодорхойлогдоhоной ёhоор, эдэ бүгэдэ нютагай Соведүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдан үгтэхэ ёhотой.

Бүлын фермэнүүдые, таряашадай ажахынуудые байгуулгада hаад ушаруулдаг бүхы юумэ усадхахын түлөө, эрхэтэдтэ саадай-огородой участогуудые таhалжа үгэхын, бууса шадарай ажахынуудые хүгжөөхын түлөө партийна комитедүүд, арадай депутадуудай Соведүүдтэ хүдэлдэг коммунистнууд улам эдэбхитэй ажал ябуулха зэргэтэй. Газарай талаар хубиин зөөриин институдые бии болгохо тухай асуудалые гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэхэ эрилтэ табина. Газарые үмсын зөөри болголго социально-экономическа хангалтагүй хойшолонгуудтайшье байхадаа магадгүй. Энэ хадаа газарые худалдажа абалга, үндэhэ яhатаней хоорондохи хёмороо зүришэлдөөн гэхэ мэтэ үйлэ хэрэгүүд тохёолдоходоошье болохо. Эдэ бүгэдэ дан ехэ хэрэг гээшэ ааб даа. Эгээл тиимэhээ энэ асуудалые шиидхэхэ арга хүн зондо, бүхы арадта олгохо тухай дурадхалые гүйсэд дэмжэхэ шухала.

Үритэй предприятинуудые яалтай гээшэб гэhэн асуудал айхабтар орёо асуудал мүн. Хэрбээ нэмэлтэ мүнгэнэй дүүрэнээр hомологдоогүй, тэрэнэй абаhаар лэ болюулагдаа гү, али хороогдоо hаань, предприятинууд олоороо доройтон унажа, хүдэлмэригүйшүүл олошорхо байна. Эдэ предприятинуудые бюджедhээ гаргаха шухала. Зүгөөр бүхы предприятинуудые, тэрэ тоодо үритэй предприятинуудые, бүхы колхоз, совхозуудые дэлгүүрэй эрхэ байдалда оруулжа болохогүй. Түрүүшээр тэдэнэртэ ямар бэ даа туhаламжа үзүүлэгдэхэ ёhотой. Предприятинуудые хубилгажа, хүтэлбэрилэгшэдыень бэхижүүлхэ, хүдэлмэришэдэй тоое хороохо, зарим юумыень худалдаха, шэнэ шэглэлтэй болгохо гэхэ мэтэ эрилтэнүүд табигдаха байна.

Үйлэдбэриин онсо шэнжэтэй байhан дээрэhээ гүрэнэй бюджедhээ нэмэлтэ мүнгэ абаад байха ёhотой тиимэ предприятинуудай хүдэлгэгдэхэ байhаниинь гайхалтайшье бэшэ. Теэд эдэмнай тиимэ олон бэшэ л юм даа. Бүхы оронуудта гүрэнэй зүгhөө дэмжэгдэдэг предприятинууд, бүхэли hалбаринуудшье байдаг гээшэ. Тэдэниие ашаг олзотой болгохо хэмжээндэ гаргахын тула юумэнэй сэнгүүдые дээшэлүүлгэшье ашаг үрэ үгэдэггүй.

Дэлгүүрэй экономическа, илангаяа социальна хараа түсэбүүдые, арга боломжонуудые сэгнэхэдээ, тэрэнэй бүхы хойшолонгуудые бодомжотой hайнаар, гүйсэд дүүрэнээр сэгнэхэ шухала. Бүхы экономическэ, социальна ба политическэ хойшолонгуудыень али бүхы талаhаань наринаар шэнжэлжэ, дамжан оролгын али бүхы үе сагта тохёолдожо болохо гарза хохидолыень, дутуу дунданудыень хороохо, нютаг, республика бүхэнэй, бүхы обществын хүгжэлтын онсо шэнжэнүүдые хараада абаха зэргэтэйбди.

Нэн түрүүн дэлгүүрэй экономикодо оролгын түрүүшын шатада үйлэдбэриин хэмжээнүүдые хорсолгын арга боломжонуудые хараада абаха хэрэгтэй. Иимэ хойшолонгууд заабол тохёолдохо, үзэгдэхэ байна. Хүн зоной дунда үргэнөөр хэрэглэгдэдэггүй продукци гаргадаг үйлэдбэри болюулагдаха, тиигэжэ обществодо шухала хэрэгтэй юумэ гаргаха талаар тэдэниие үндэhөөрнь хубилгаха эрилтэ табигдаха байна. «А» бүлэгэй hалбаринуудта, промышленна барилга дээрэ үйлэдбэри ехээр хорсоогдоходоо магадгүй. Үйлэдбэриие эрид доошолуулхагүйн тула бүхы юумэ хэхэ хэрэгтэй. Экономическа эгээл бага гарзануудтай, социальна дутагдалнуудгүй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхые оролдохо шухала. Эгээн шухала юумэниинь гэхэдэ, хүдэлмэреэ мүнөөнhөө эхилхэ хэрэгтэй.

Олоhон мүнгэ зөөринүүдые олохын, өөhэдынгөө хараа бодолоор тэдэниие гаргашалхын тула үргэн ехэ арга боломжонуудтай болоhон предприятинууд тэдэниие мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ, нэн түрүүн салин хүлhэндэ, хэрэглэмжэдэ үлүүсэ ехээр гаргашалхадаа болохо байна.

Юрэдөөл, зарим ушарта мүнөөшье иимэ юумэн боложо, тэнсүүригүй байдалые үргэдхэнэ, нөөсэлгэнүүдэй ургалтада, үйлэдбэриие hэльбэн шэнэдхэлгэдэ, эрдэм-техникын дэбжэлтэдэ hаад ушаруулна. Иимэ юумэ зайсуулан сарахын тула урьhаламжын, мүнгэн hангай, налог татабариин политика сэсэн мэргэнээр ябуулха ёhотойбди.

Дэлгүүртэ оролгын эхин шатада дэлгүүртэ хабаатай бүхы юумэ хүгжөөлгэдэ, дүршэл ехэтэй, гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда ажахые эрхилжэ шадаха мэргэжэлтэдые бэлдэлгэдэ горитой анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Сэдьхэл бодолой эрхэ нүхэсэлые хараада абаха шухала. Хүнэй эдэбхи үүсхэлые удаан саг соо даража байлга дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалай тэмсэлые дабажа шадахагүй байна. Эгээл тиимэhээ тэрэ өөрөө өөртөө тоосохо, харюусалгатай байhанаа мэдэрхэ ёhотой. Общество дотор тохёолдожо байhан эдэ бүхы бэрхэшээл түбэгүүдые гаталан дабаха гээшэ партийна организацинуудай шухала зорилго мүн.

Нүхэдүүд! Дэлгүүрэй экономикодо оролгодо социальна сэн тухай асуудал хадаа КПСС-тэ эгээл шухала, эгээл залан сэхэ асуудал болоно.

Дэлгүүртэ оролго hуудал байдалда, ажаhууха заншалда нүлөө үзүүлхэгүй ха гү, энэ шэлжэн оролгын түлөө хүн зоной элдэб бүлэгүүд ажаhуудалайнгаа хэмжээ доошолуулгаар түлэхэгүй юм бээ гэжэ совет хүнүүдэй hанаата болоhониие ЦК ойлгоно.

Дэлгүүрэй экономико — ёhын тэдыдэ табигдаhан зорилго бэшэ, харин арад зоной ажаhуудалые hайжаруулха, социальна хурса асуудалнуудые шиидхэхэ арга болоно. Дэлгүүртэ оролготой холбоотой ямаршье проектнүүдтэ сэгнэлтэ үгэхэдөө, бидэнэр, коммунистнууд, иимэ хараа зорилготой байха ёhотойбди. Хүн зоной ажаhуудалай хэмжээ дээшэлүүлгын социальна программануудые хуряаха, ажалша зоной амин шухала аша туhануудые хаhамжалан усадхаха hэдэлгэнүүдтэй парти эбсэшэгүйгөөр тэмсэнэ, саашадаашье тэмсэхэ.

Дэлгүүр хадаа хүн бүхэнэй ажалай хубитын ашаар hуудал байдалые дээшэлүүлхын тула найдамтай ба адли тэгшэ арга боломжонуудые олгохо аргатай, тэрэ эдэбхи үүсхэлые урмашуулдаг. Гэхэ зуура социальна хамгаалалтын гүрэнэй гурим хүнэй аша туhануудые сахиха ёhотой, энэ гуримые олонхи хубидань шэнээр байгуулха зэргэтэй. Ажал хэхэ хүнэй эрхые бэелүүлхэ ябадалда яагаад хандахаяа тодорхойлхо ушартайбди. Энэ хэрэг нангин шанартай юм. Гэбэшье дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда баалалтаар, захиргаанай аргаар хүн зониие ажалаар гүйсэд хангахын аргагүй байhаниие мүн лэ ойлгохо шухала. Ажалда хандалгын түлөө хүнэй харюусалга, хүдэлмэриин газарай үнэ сэн дээшэлхэ. Гэхэтэй хамта hүжэржэ магад ажалгүйдэлгын урда коммунистнууд hанаа амар, хүлеэгээд hууха эрхэгүй. Ажалгүйдэлгые hэргылэлгын, уридшалан бэелүүлэгдэхэ бэлэдхэлэй, хүнүүдые ажалаар хангалгын, саг зуура ажалгүйдэгшэдые материальна талаар хангалгын гүрэнэй ниитэ гурим байгуулхын түлөө КПСС оролдоно.

Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын үедэ хүсэд дүүрэнээр ажаллажа шадахагүй хүнүүдые: пенсионернүүдые, инвалидуудые, студентнэрые, олон хүүгэдтэй бүлэнүүдые, бага шадалтай хүн зониие социальна талаарнь аршалха гэhэн партиин бодото ажал ябуулгань онсо ехэ удха шанартай болоно. Хүн зоной эдэ бүлэгүүдтэ туhаламжа үзүүлхэ тодорхой хэмжээнүүдые бэелүүлхын тула али бүхы оролдолго гаргаха уялгатайбди, гэхэтэй хамта энэ ушарhаа ондоо хүнэй аша туhаар ажаhууха гэhэн эрмэлзэлые урмашуулжа болохогүй. Дэлгүүртэ оролго хадаа hураха, элүүр энхэеэ хамгаалха, амарха, гэр байратай байха, үтэлхэдөө ба үбшэлхэдөө, материальна талаараа хангагдаха гэhэн совет хүнүүдэй шухалын шухала социальна эрхэнүүдые хабшаха, бага болгохо ёhогүй.

Дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда эдэ асуудалнууд ондоогоор шиидхэгдэдэг болохо, гэбэшье заагдаhан эдэ эрхэнүүдые бэелүүлгын лаб хангалтанууд миил тэрэ зангаараа орхигдохо бэшэ, харин бүри арьбажуулагдаха зэргэтэй. Дэлгүүртэ оролгын үедэ соёлдо, сэдьхэл бодолой бүхы ажабайдалда имагтал ашаг олзоор дашуурха ябадалые бидэнэр али бүхы аргаар эсэргүүсэхэ сэхэ уялгатайбди. Тиимэhээ коммунистнууд соёлые, элүүрые хамгаалгые болон гэгээрэлые гүрэнэй зүгhөө дэмжэлгын, hомололгын политика зохёолго ба бэелүүлгэдэ тон эдэбхитэйгээр хабаадаха уялгатай.

Таряашадые социальна талаарнь хамгаалха хэмжээнүүд өөрын онсо илгаанудтай. Хотын зонтой өөhэдынгөө адли тэгшэ бэшэ байhан тухай тэдэнэр зүб асуудал табина. Үнэхөөрөөшье социально-ажаhуудалай бүхы комплексын талаар хүдөө нютаг хотоhоо холо гээгдэнэхэй. Гэр байрын, харгын барилга, газификаци ба электрижүүлгэ, уhаар хангалга, элүүрые хамгаалга ба гэгээрэл гэхэ мэтын тусхай программанууд дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда гүрэнэй эдэбхитэй туhаламжаар заатагүй бэелүүлэгдэхэ ёhотой.

Розничнэ сэнгүүд тухай асуудал хүн зониие эгээл ехээр зобооно. Дэлгүүрэй экономикодо оролгын үедэ розничнэ сэнгүүд яагаад хубилхаб? Эд бараанай ямар бүлэгүүдтэ тэдэ дээшэлхэб, мүн хэды шэнээнэр? Саарhан мүнгэнэй үнэ сэнгэй бууралгаhаа хамгаалха хэмжээнүүд, илангаяа бага шадалтай хүн зондо, бэелүүлэгдэхэ гэшэ гү?

Эдэ бүхы асуудалнуудта үнэн сэхэ харюунууд үгтэхэ ёhотой. Дэлгүүртэ оролгын үедэ розничнэ сэнгүүдэй дунда хэмжээнэй дээшэлхэнь ойлгосотой. Жэшээнь, мүнөө бидэ дэлгүүртэ ороодүй байнабди, гэбэшье олохон эд бараанай үнэ сэнгынь эрид дээшэлэнхэй.

Үнэ сэнгүүдые гүрэнэй зүгhөө гуримшуулха, илангаяа үдэр бүриин хэрэглэмжын эд бараанай талаар, мүн нэн түрүүн шадал багатай хүн зониие саарhан мүнгэнэй үнэ сэнгэй бууралгаhаа хамгаалха ондоошье хэмжээнүүдэй мүнөө хэрэгтэй болоhониинь дамжаггүй.

Гол шухала энэ асуудалаар Пленумдэ хабаадагшад hанамжаяа хэлэжэ, тодорхой дурадхалнуудые оруулха гэжэ hананабди.

КПСС ямар хараа бодолтой байха ёhотойб гэбэл, ажалша арад түмэниие экономическа эдэбхитэй ажабайдалда, ажахые хүтэлбэрилгэдэ хабаадуулжа, тэдэниие үмсын зөөритэй, өөрын хүсэл hонирхолтой ажалшад болгохо ябадал хадаа дэлгүүрэй харилсаануудай хүгжэлтын эсэсэй зорилгонь болоно. Имагтал энээндэ түшэглэн, социалис шэлэлгын хэмжээн соо обществын дэбжэлтые лаб хангажа болохо.

Дэлгүүртэ оролго имагтал «далда экономикын» хэрэг эрхилэгшэдтэ аша туhатай гэжэ хэлсэдэг. Энээнhээ уламжалан, «дэлгүүрэй хараа бодол» хамгаалхадаа, парти өөрынгөө политическэ нюур шарайе алдана гэhэншүүгээр баталдаг болонхой. Энээниие зүбшөөхын аргагүй. Коммунистнууд хадаа аралжаа наймаанай, ямаршье аргаар ашаг олзо бэдэрэлгын, гуримтай элүүр дэлгүүрые хонжоо наймаагаар hэлгэлгын дайсад байгаа, мүнөөшье байhаар.

Хуули ёhото гүрэн хадаа экономикодо хуули ёhо бэхижүүлгэhээ эхилдэг гэжэ бидэ тоолонобди. Парти, бүхы коммунистнууд хоорондоо, эбтэй боложо, хара дэлгүүрые, нюуса бизнесые хуулита болгохо ямаршье hэдэлгэнүүдтэй, ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудай аша туhаар тоногшод ба гүрэнэй зөөри үбэршэлэгшэдэй тоножо хулгайлhанаа «сэбэр болгохо» гэhэн hэдэлгэнүүдтэй эрид хатуу тэмсэл ябуулха уялгатай.

Нүхэдүүд! Дэлгүүртэ оролго Союзай хэмжээн соо республикануудай хоорондохи харилсаануудай асуудалые шэнээр табина. Бодото байдалые үнэн сэхээр тодорхойлоо hаа, Союз хадаа хуушанайнгаашье түхэлөөрөө, шэнэшье түхэлөөрөө мүнөө үгы гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Наhаяа дүүрэhэн гүрэнэй байгуулалта тухай, бодото дээрээ унитарна байгуулалта тухай шэналhанай хэрэггүй. Партиин XXVIII съездын шиидхэбэринүүд соо баталагдаhанай ёhоор, бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй шэнэ федераци байгуулха тээшэ, бүри урагшаа дабшаха шухала. Союз доторой шэнэ харилсаануудые али болохо түргэнөөр тодорхойлон бүрилдүүлхэ хэрэгтэй. Иимэ харилсаанууд тогтоходо, түб хадаа hайн дураараа нэгэдэhэн республиканудай хоорондохи харилсаанай шухала хэрэгэй эрхэ нүхэсэлынь болоно ха юм.

Республиканудай экономическа холбоое бүридүүлгэ, али алиндаа аша туhатай дэлгүүрэй харилсаануудые үргэнөөр дэлгэрүүлхын тула экономическа ниитэ нэгэн зай оршонгые байгуулга хадаа Союзна шэнэ хэлсээндэ дүтэлхэ замай шухала алхамын болохо зэргэтэй. Дэлгүүрэй эрхэ байдалда гүрэнэй захиргаанай хүсэн бэшэ, харин дэлгүүрэй гол субъектынь болодог предприятиин экономическа хуули засаг Союзые экономическа талаарнь нэгэдүүлдэг хүсэн болоно. Бүрин эрхэтэйгээр эд бараа үйлэдбэрилдэг предприяти хадаа ямаршье захиргаанай аргамжа уянуудhаа бүхөөр арадай ажахын шатануудтай экономическа ашаг hонирхолой амиды утаhаар холбоотой бшуу. Тон иимэ экономическа харилсаанууд бүрин эрхэтэ республикануудай холбооной найдамтай түшэг тулгууринь болохо аргатай, шанараараа шэнэ Союзай экономическа үндэhэ hууринь боложо тодорхо дэлгүүр түбэй зургаануудай баалалтада эсэс табиха, республикануудай хоорондо ажалые буруугаар хубаарилгые удаа дараалан заhаха арга олгохо. Предприятинуудай, эмхи зургаануудай шата дээрэ тогтоhон нэгэдэлгын үйлэ ябадалнууд республиканууд болон территоринуудай хоорондо адли тэгшэ эрхэтэй, hэжэглэлhээ сүлөөтэй, али алиндаа аша туhатай харилсаануудай бии болголго болон бэхижүүлгэдэ тон ашаг үрэ ехэтэйгээр нүлөө үзүүлхэ зэргэтэй.

Республикануудай хоорондо түбэй хабаадалга, нүлөөнгүйгөөр хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэлгын «горизонтальна түхэл янзые» бэелүүлгын эсэстэ ушаржа магад бодото дээрээ ниитэ союзна бүхы байгууламжануудые усадхалгын политическэ хойшолонгууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтохогүйб. Бүрин эрхэтэ гүрэн, уласхоорондын хуули ёhоной субъект байhан ССР Союзда иимэ түхэл янза бэелүүлгын эсэс табиха байhаниинь элитэ. Мүн энэнь гансашье Союзда бэшэ, харин федерациин тус тус субъект бүхэндэ хойшолонтой байхань лабтай.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ойлгосоор, түбэй экономическа үүргэ тухай хэлэхэ дуран хүрэнэ. Экономическа ниитэ нэгэн оршон зай хадаа мүнгэнэй ниитэ нэгэн байгууламжын тогтоохо, ниитэ союзна дэлгүүрые хамгаалхын тула тамуужанай ниитэ нэгэн албаниие эмхидхэхэ, түүхэй эдэй болон бусад эд бараанай гол янзануудта үнэ сэнгүүдые зохилдуулан таарулха гэhэн удхатай. Экономическэ түбгүйгөөр Союзай өөрыгөө хамгаалхын болон гүрэнэй аюулгүйе хангахын тула экономическа эрхэ байдал тогтоохо тухай, экономическа холбооной бүхы гэшүүдэй аша туhые хараада абан, түүхэй эдэй баазые хүгжөөхын, мүн эрдэм-техникын ба экологическа ниитэ нэгэн политика бэелүүлхын тула федеральна жасануудые байгуулха тухай хэлэhэнэйшье үлүү. Ганса энээгээршье хизаарлахагүй. Ниитэ союзна валютна жасые бүридүүлхэ ба хэрэглэхэ, уласхоорондын нэгэдэлэй урда ССР Союзай уялгануудые дүүргэхэ хэрэгтэй байhан тухай эндэ тэмдэглэе. Гадаадын политикын стратегиие түбhөө мэдэлтэйгээр зохёонгүйгөөр ниитэ нэгэн дэлгүүрые тогтоожо оготшье болохогүй.

Республика бүхэн, юрэнхыдөө, имагтал республика бэшэ, гадаадын дэлгүүртэ өөрынгөө продукцитай гарахадаа, экономическа байдалаа бэлээр заhаха аргатай байха тушаа буруу бодолнуудай hүүлэй үедэ бии болоhониинь голхоролтой. Агаарай оршон зайе өөрынгөө гэжэ соносхоhон районууд, өөрынгөө экономическа зоные соносхоhон далайн эрьедэхи hуурин тосхонууд манда бии болонхой гэжэ таанад мэдэнэт. Эдэ бүгэдэ, нүхэдүүд, аюултай алдуу болонол даа. Уласхоорондын дэлгүүр иимэ амар зүйл бэшэ юм, тиимэhээ тэндэ тохёолдоhон эрхэ байдалые шэнжэлэн, мэдэнгүйгөөр дэлгүүртэ оролсохо ябадал хадаа ехэ гээлтэнүүдтэ эрхэ бэшэ хүргэжэ болохо, олон ушар баримтанууд энээниие гэршэлнэ.

Союз дотор шэнэ экономическа харилсаануудые таарал-дуулха талаар үсэд нэтэрүү, тиихэ зуура нарин нягта хүдэлмэри дүүргэхэ хэрэгтэй болохонь. Нацинууд хоорондын харилсаануудые дэлгүүр зүндөө гуримшуулха гэжэ хүлеэhэнэй хэрэггүй. Гэбэшье арадуудай хоорондохи харилсаануудые үргэдхэлгэдэ тэрэ заатагүй туhа хүргэжэ. националис хүсэрхэлгын, экономикын талаар өөрыгөө амяарлалгын болон сепаратизмын политикын бодомжогүй буруув ойлгохо хэрэгтэ хүнүүдтэ туhалха зэргэтэй. Союзhаа холодохо бүреэ тэрэ гү, али энэ республика кризисhээ амжалтатайгаар гараха гэhэн олоной дунда дэлгэрhэн hанамжа тон буруу, тэрэниие дахажа, бидэ саашадаа улам доройтожо, манай арадуудта ехэ хохидол үзүүлжэ болохомнай бшуу.

Нүхэдүүд! Манай партиин хубилган шэнэдхэлгын үедэ эдэбхи үүсхэлээ алдангүй, мүнөө үедэ хиналта дороhоо

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум

В. А. ИВАШКИН элидхэл

һуудалай, амаралтын хэрэг байдалай муудажа байгаа һаа, гүрэнэй засагай ба хүтэлбэрилгын зохёон байгуулгануудые буруушааха үүргэ тэдэ дүүргэдэг байха ёhотой. [illegible]

Экономическа шэнэ политикэ КПСС гансаараал бэелүүлдэг байха гэжэ бодоногүйб. [illegible]

Пленумдэ хабаадагшадта тараагдаhан материалнууд дотор КПСС-эй ЦК-гай комиссинуудай болон ЦК-гай аппарадай хүдэлмэри [illegible]

[illegible] тэ харюу болгон, бидэ энэ Пленум дээрэ Центральна Комитедые шэнэлэн хубилгаха, тэрэниие захиргаанай-ажахын захирхы зурганаhаа политическэ ба эмхидхэлэй хүдэлмэриин, партиин хамтын үзэл бодолой, эрдэм ухаанай ёhоор уридшалан зүб бодомжолхо түб болгохо гол шухала онол аргануудые тодорхойлхо ёhотойбди.

хүн, харин гансал июль-август hаранууда — 311 мянган хүн гараhан байна бшуу. [illegible] байха юм.

Партийна организацинуудай байдалшье партиин hанаа зобооно, юуб гэхэдэ, hула хүсэнүүдээр ехэ зорилгонууд шиидхэгдэжэ шадагдахагүй. hүүлэй үедэ партиhаа гараха ушарнууд олон болоо. 1990 оной түрүүшын хахадта КПСС-эй зэргэнүүдhээ 371 мянган [illegible] гаар, тэрэнэй зэргэнүүдhээ бодомжогүйгөөр гараhан хүнүүдhээ КПСС-тэ бусаха тухай мэдүүлгэнүүд мүнөө ородог болонхой. Энэмнай ниитын шухала ябуулгануудай шэнжэ болоно гэжэ hананаб, тиимэhээ иимэ хүнүүдтэ үүдэмнай нээлтэтэй байха ёhотой.

Теэд нэн түрүүн залуушуулай дундаhаа партийна бэшэ [illegible] хардалга харшалгануудтай эбсэхэеэ болиё. Гансал общественно hанаата болгожо байhан асуудалнуудые шиидхэлгэдэ өөhэдынгөө хүсэл оролдолгонуудые оло дахин арьбадхалга хадаа худал хуурмаг үгэнүүдтэ, hүйдхэлтэ ябуулгануудта, политическэ баадхалгада манай эгээл hайн харюу боложо шадаха байна бшуу.

Уншагшадай бэшэгүүдhээ

ХОРИН ЖЭЛЭЙ ҮНГЭРӨӨД БАЙХАДА...

[illegible] түргэн үhан голой [illegible] урдаhандал, он жэл[illegible] жэгтэй түргэнөөр үнгэр[illegible] ааб даа... 1969 [illegible] оной урин дулаахан [illegible] ерэхэдэ, арба [illegible] хүбүүд, баса[illegible] Ленинград хотын театрай болон кинематогра[illegible] институдай 2-дохи Бу[illegible] дүүргээд, «драма [illegible] артист» гэhэн [illegible] оложо, түрэл Буряад [illegible] Улаан-Үдэеэ бусажа [illegible]. Тэрэ гэhээр 20 [illegible] дааа.

[illegible], залуу артистнуудай [illegible] нэрэмжэтэ [illegible] драмын театрта ажал[illegible], театраймнай [illegible] орохон, буряад [illegible] үндэhэ hуури [illegible] артистнар: В. К. Халматова, Н. Степанова, Н. С. [illegible], П. Н. Николаев, [illegible] Дондуков, Ж. Иванов, [illegible] Шангина, С. М. Халтанов, Г. Ф. Лосев, С. С. Гон[illegible], Л. А. Абашеева уран [illegible] режиссернууд: Б. Г. [illegible], Ц. Ц. Цыренжапов, Ф. С. Сахиров, драматург, элитэ уран зохёолшо Д-Р. О. Батожабай, театрай директор Ц. А. Балбаров болон бусад хани халуунаар угтажа абаа hэн. Түрүүшынгээ алхамуудые хэжэ эхилхэдэмнай, анхарaлтай дулаахханаар, тэсэбэри, хүлеэсэтэйгээр бидэндэ хандажа, амжалта хүсэhэн бэлэй. Энэ үйлэ хэрэг бидэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ мартагдашагүй бүхөөр хадуугданхай юм.

Мүнөө болоходо, энэмнай одоол үльгэр түүхэ мэтээр hанагданал. Тиимэл хадань он жэлнүүд жэгтэй түргэн үнгэрнэ гээд сэдьхэнэш.

Үнэхөөрөөшье юу хэлэхэб, дээрэ дурсагдаhан бэлигтэй хүнүүдээр олон жэлэй турша соо хамта ажаллажа, нилээдгүй болбосорообди, дүй дүршэл олообди, буряад искусстводаа үнэн сэхэ ябахабди гэhэн гүн зүрхэнэй тангариг үгөөбди. Хорин жэл үнгэрөөд байхада, ажал хүдэлмэриеэ, мэргэжэлтэ харилсаагаа шүүмжэлэн хаража үзэхэ үе сагай тулахада, артистын мэргэжэл олоhон газар — Ленинград хотоёо, түрэл дээдэ hургуулияа, багшанараа, Буряад драмынгаа театрта олон жэлэй туршада хүдэлhэн аха заха нүхэдөө зүрхэ сэдьхэлэйнгээ оёрhоо hанажа, дурсан ябаналди.

Харин мүнөө бидэнэй ажал хэрэгые уран бэлигэймнай харгы замые арад зондоо «Сэнхир экранай» туhаламжаар харуулжа байдаг буряад телевидениин хүдэлмэрилэгшэдтэ баяр баясхалан хүргэхэ дуран хүрэнэл даа...

«Хорин жэлэй хойто тээ» гэжэ нэрэтэй теле-дамжуулгын гараhанай hүүлдэ Буряадай АССР-эй арадай уран зохёолшо поэтесса Ц-Д. Д. Дондокова уянга hайхан hанамжа бодолнуудаа бэшэжэ, манай театрта эльгээhэн байна. Тиигээд энэ бэшэгынь сэнтэй дээрэ бодожо, «Буряад үнэнэй» хуудаhануудта толилуулха гэжэ шиидээ hэмди.

В. КОНДРАТЬЕВ,
театрай ахамад режиссер.

ТААНАДАА ХАРАЖА УЯРБАБ

[illegible] сэдьхэлдэ зүгнэгдэн [illegible] үндөө дотор hанагдан [illegible] hүлдымнай абаhан [illegible] үнэхөөрөөл үргэн [illegible] үндэр соёлшод та[illegible] алтан, аластатнай ар[illegible] абьясаа бадаруул[illegible] үнэн зүрхэнhөө хүсэ[illegible] үгэ хэлэжэ, олон [illegible] шашенгүй, сэхэ бүхыень [illegible], хүлеэгдэзгүй hайхан [illegible] уулзаhанаа, таанадаа [illegible] эдэрхэн байhанаа, хоо[illegible] хоол абаhанаа хэ[illegible] «Эди шдиингээ» урда [illegible], мушхажа hуутарни, [illegible], булта таанадни га[illegible] бэлтэ даа. Мэдээжэ [illegible] мэндынгээ амаршал[illegible] дотор, эльбэмэ аялгаараа [illegible] байнал оршон той[illegible] Даб гэhээр дали ургаад [illegible] би даншье уярбаб [illegible] харахадаа. Хүн [illegible] толгойдо эхын энхэрэ[illegible], дулаахан үгэнүү[illegible], Бүгэдэ таанад [illegible] лэ хүнүүд байнал[illegible] харуулхаар хэн[illegible] бэлэн. Буряад хүнэй дү[illegible] бултанайтнай абьяа[illegible]. Урда үеын бэлиг[illegible] абаhан, өөрын[illegible] үнэниие хэлэжэ [illegible] тоонто гэртээ, тулга доторoo соёлой зали хүгжөөн ябапан, амисхал болон мяха шуhаараа арадайнгаа болоно шадаhан таанадаа хаража, онсо абьяас шадабариетнай тэмдэглэн омогорхохоор байна даа яашагүй. Хүнэй дунда ябахадаа, тархиш даа гэжэ hанахаар, али болохо юумэнүүдтэй дайралдахаш. Үргэн хүн түрэлтэнэй үйлэ хэрэг үншэн хабhыш яншаагаад лэ байха. Энэл сагай хүрдэ соо бидэ эрьехэ уялгатай ха юмбибди даа. Ажал ехэ, ажабайдалай амисхал абажал ябаагүй hаа, удангүй дэгэлтэй мал болохош. Хитад ошожо ерээд, «Улаан-Үдөөс бичиг» гэhэн зохёол өөрынгөө бэшэдэг гуримаар бэшэ, хуушан монголоо hэльбэн, буряад-монгол хэлэ холиhон, забhарай хэлээр бэшэнэм. Монголнуудаараа үргэнөөр харилсаха үе сагнай болоо, таанадшье Хүхэ-Хото ошохо бээзт. Тиигээд нэгэ яhатан байгаад, оршуулагшатайгаар хөөрэлдэжэ байха болоо hаамнай, тиимэш зохид бэшэ ха юм даа. Тиимэhээ элдэб туршалганууд хэгдэхэл ёhотой. Энэ зохёолыем радиогоор Цырен-Ханда Дашиева урда воскресенидэ уншаа, үглөөнэй 9 час 30 минутада.

Харин үглөө баhал үргэлжэлыень уншаха байха. Гурбадахи, hүүлшынь хуби байд гээд уншагдаха бээз. Энэ жэлэй «Байгал» журналда, hүүлшын зургаадахи номерто гараха бээз. Таанадтаа хэлэхэ, таанадаараа хэлсэхэ юумэнэй олоншье hаань, уулзахамнай уула дабаанай саана байдаг ха юм даа. Гэбэшье дэлхэйн арад зонуудай харилсаан үргэдэхэдөө, хүнэй хүгжэлтэдэ хэды ехэ нүлөөтэйб. Ородоймнайш поэзи «оршолон» соо эрьежэл, хубилжал байдаг. hүүлэй үеын поэдүүд соо Юрий Кузнецовые нэрлэлтэй. Тиимэhээ би Танда нэгэ шүлэгыень оршуулаад эльгээбэб. Хэр магад ородтойнь энэ шүлэг жэшэжэ үзэхэ гэбэлтнай: Юрий Кузнецов «После вечного боя» гэhэн, 1989 ондо гараhан ном байха.

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА,
Буряадай АССР-эй арадай поэт.

P. S. Анха түрүүн «Абжа удаганиие» наадаhан эхэнэр мүнөө ерэ наhа хүрэнхэй, Улаан-Үдэдэ Дугар Мижидонтоноор хамта hуудаг Жалма Жамсаранова (Пилунова) гэшэ. Ошожо амаршалбалтнай, hайн байгаа.

Юрий КУЗНЕЦОВ

ТРИПТИХ

1.

[illegible] хойноhоо оошорто
[illegible] орохоо зогсоном,
[illegible] хараад Ленинние
[illegible] зүб танибаб.
[illegible]. Өөрынгөө хүүр хараад,
[illegible],— гэжэ тэрэм дуугарба.
[illegible] хилээмэнэй оошоронхидол оошор
[illegible] hууhаба. Мавзолейшье хгагдаба.
— Тиигээд хайшаабибди,— гэжэ
[illegible] асуухадамни—
— Арад зон руу —
[illegible] дулаан руу — гэбэ.

2.

[illegible] жадануудаа доошонь шэглүүлэгты,
[illegible] бодог лэ үхэлэй хүйтэнhөө
[illegible] газарайнгаа гантаhые
[illegible] лэ, хараг лэ, тиигээд...
[illegible] огторгойн шэрээдэhээр зангидаhан
[illegible] түрэл үгэнүүдээ хайрлаг лэ.
[illegible] байха даа өөросшье

Эрбэгэнээд лэ үнгэршэдэг юумэнүүдhээ
Олон бидэ, абяа анирзүйбди...
Онгонойнь[1] дэргэдэ зогсономди...
Юуш хэлэхэб оромнай
Юрөөлынь үкиинэй абаа ха юм даа.
Эхэ газарнайл бэеынь тогтоон абаагүй,
Эрлиг Номуун хааншье хойтоhоонь
арсаа.
Хоёр удаа жэлдээ hүлдэнь зэбүүн
байдалда ороно,
Хоёр удаа жэлдээ бунханиинь ендэр
болоно.
Дүрыень бариhан хүнүүдэй урасхал
Дүүен хүүен лэ үнгэрнэ.
Ендэр дээрэ байгшад хэнэй хүүр дээрэ
Ехээр хүлеэрөө гэшхэжэ байhанаа
мэдэнэгүй.

Ц. ДОНДОКОВА буряадшалба.

[1] Онгон — монголоор нангин газар.

«БУРЯАД ҮНЭН» газетэдэ бэшэhэнэй hүүлээр

СОРГОНУУД hЭЛГЭГДЭБЭ

Үнгэрэгшэ зундаа Улаан-Үдын Ключевской гудамжын 58-дахи гэртэ ажаhуугшад иимэ бэшэгтэйгээр редакцида хандаа hэн:

«Манай 4-дэхи подъездэ тохёолдоhон эрхэ байдал гуримшуулха хэрэгтэ туhалхые гүйнабди. Гэрэймнай подвал соо hүни, үдэргүй халуун үhан адхарна, уурал, манан, бүхы хананuудынь норожо шиигтэнхэй. Энээн дээрэhээ манай гэрые ашаглалга бүри доройтожо, эбдэрэл, усалда хүргэжэ магад. 10-дахи ЖЭУ-гай техник, арадай депутат Александровые уряа hэмди. Теэд хэмжээнүүд абтанагүй.

Хоёр hара соо иимэ юумэн үргэлжэлнэ.

Мүн манай гэрэй углууда траншей малтаhан аад, ямаршье хүдэлмэри хэнэгүй. Тиигэжэ бүхэли жэл соо подъездымнай захада нүхэн байhаар».

Энэ бэшэгыень Улаан-Үдын гэр байрын ажахын үйлэдбэриин управленидэ, 10-дахи ЖЭУ-да эльгээгээ hэмди. Гэр байрын ажахын управлениин начальник **С. П. Гавриловаhаа** иимэ харюу абтаа hэн:

«Ключевской гудамжын 58-дахи гэрэй подвалнууд соогуур татагдаhан дулаа дамжуулдаг магистральна хоолойн hандарhан ушарhаа подвалнууд, подъезднууд, нэгэдэхи дабхарай байранууд үнэхөөрөөшье ехээр шиигтэнхэй.

Түсэбэй ёhоор дулаа дамжуулдаг трасса 1989 ондо заhабарилагдаха аад, соргонуудай үгы дээрэhээ энэ хүдэлмэри дүүргэгдээгүй hэн. Энэ трасса управлениин балансда ородоггүй юм.

Мүнөө үедэ соргонууд абтаад, объектдэ абаашагданхай. Соргонуудые, hэлгэхэ хүдэлмэри 10-дахи ЖЭУ-гай хүсөөр 1990 оной сентябриин 1 хүрэтэр дүүргэгдэхэ».

Энэ харюу бүри июль соо абтаhаншье hэа, сентябриин 1-дэшье дурсагдаhан гэр шадар юумэ хэгдээгүй байгаа hэн. Бүри hаяханал 10-дахи ЖЭУ-гай мастер **Г. В. Карстен** телефоноор иигэжэ харюусаа:

— Дурсагдаhан тэрэ гэрэй мастерынь болоноб. Шэнэ соргонууд табигдаа, газаа тээhээ дулаалагдаа. Мүнөө 58-дахи гэртэ дулаа оруулагданхай. Гансал тэрэ нүхэеэ бүтүүлжэ ядашообди. Экскаватор олдоногүй. Эдэ үдэрнүүдтэ заатагүй олоно, бүтүүлхэбди.

ТАСС · АПН

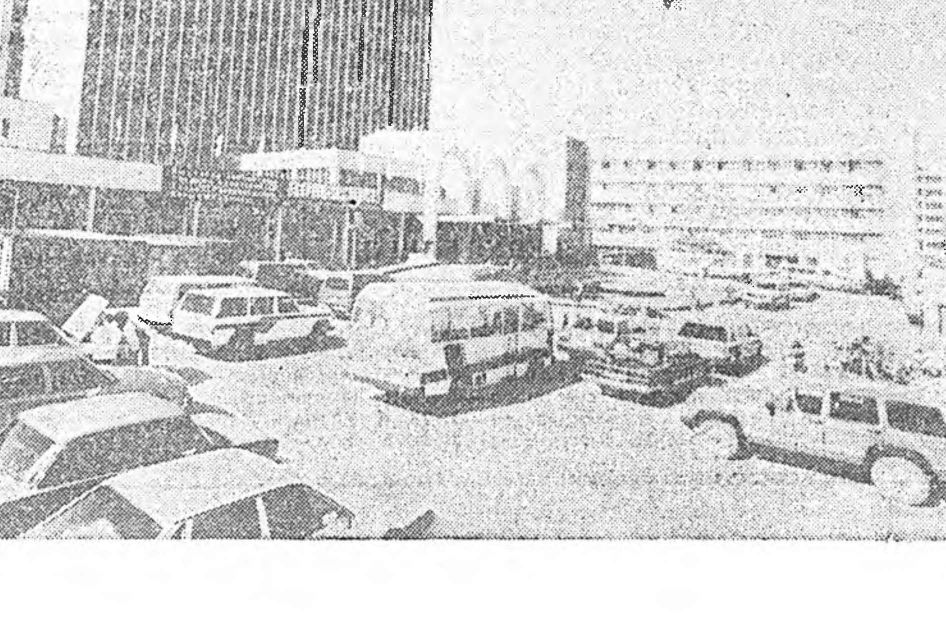
ХИЛЫН СААНАhАА

УЛААН-БААТАР. Түби дэлхэйн эрдэни зэндэмэни болохо Байгал нуурай болон тэрэнэй уhанай хахад хубиие оруулдаг Сэлэнгэ мүрэнэй хуби заяагаар hанаагаа зобоhон совет ба монгол мэргэжэлтэд бүри нягта холбоотойгоор хүдэлхэ ёhотой. СССР-эй Науканuудай академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбэй түрүүлэгшын орлогшо, географиин эрдэмэй доктор Арнольд Тулохонов ТАСС-ай корреспондентдэ иимэ мэдүүлгэ хэhэн байна. Совет Буряадай республикаhаа ерэhэн эрдэмтэдэй бүлэгые тэрэ толгойлно.

МНР-эй Науканuудай академиин ба СССР-эй АН-най СО-гой Буряадай эрдэмэй түбэй экологуудай зүбшэлэлгын уулзалганууд Улаан-Баатарта эхилэнхэй.

МНР-эй Науканuудай академиин Геологиин институдта эрдэмтэдтэй хөөрэлдэхэдөө, Совет Буряад ороной айлшад замбуулинай аппарадуудhаа хэгдэhэн зурагуудые, урданай картануудые харуулhан, хүнүүдэй ажал ябуулгаар байгаалида тохёолдуулагдаhан хохидолые тодорхойлхо талаар өөhэдынгөө зохёоhон онол аргануудтай, хүдэлмэриингөө хараа түсэбүүдтэй танилсуулhан байна.

СССР-эй болон МНР-эй эрдэмтэдэй хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлээгүй hаа, онсо шухаг нуурые абархын аргагүй.

КНР-эй Синьцзян-Уйгурска автономито район Совет Казахстан хоёрой хилэ Тянь-Шаниин хаданuудай үндэр шэлэнүүдээр гарадаг юм.

Анхандаа бата холбоо барисаатай байhанаа, жараад онуудай эхеэр тэрэнь таhалдаhан аад, харин хубилган шэнэдхэлгын жэлнүүдтэ дахинаа шэнэ хүсөөр hэргээгдэжэ захалаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: автономито районой ниислэл хото Урумчи. Энэ хотодо Казахай ССР-эй эд бараанай выставкэ амжалтатайгаар үнгэргэгдэжэ, холын хараата хэлсээнүүд баталагдаа.

ТАСС-ай фотохронико.

Буряадай уран зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдhээ

Доржо ЭРДЫНЕЕВ

ҮЙЛЫН ҮРИ

(Романhаа хэhэгүүд)

(Түгэсхэл. Эхиниинь октябриин 9-нэй, 10-най номернуудта).

СУГЛААНДА хабаадагшад нютагайнгаа засагай дээдын зурганай хүтэлбэрилэгшэдые хэниинь хэн бэ гэжэ hайн мэдэхэ юм. Тиимэhээ Тумуровые юу хэлэгшэ ааб гэжэ анхаралтай хүлеэбэд. Теэд Тумуров хэлэhэн үгэ соогоо Далайн шүүмжэлэлые буруушаабашьегүй, дэмжэбэшьегүй. Зүбшэн хэлсэжэ эхилhэн энэ дүрим дээрэ үшөө хүдэлхэ, тиигээд дахин дахин иигэжэ олоороо зүбшэн хэлсэжэ, үнэхөөр hайн түсэб болгохо гэhэн дурадхал оруулба. Тиихэдэнь Далайе одоошье хараахань, одоошье дэбhэхэнь ёhотой гэжэ тэрэниие hанажа байhан хүтэлбэрилэгшэд бахардашаhан шэнги байдалда орошоно. Энэнь тэдэнэй нүүр шарайдань элеэр харагдаба. Тумуров эдэнэйнгээ иигэжэ бахардашоод hүүхые эльгээрээ таа-hан янзатай:

— Мүнөөдэрэймнай партийно-ажахын суглаан дээрэ хэрэгтэй хөөрэлдөөн эхилбэ. Хэн хэмнэй өөhэд өөhэдтөө тобшолол хэхэ зэргэтэй,— гэжэ мэдүүлээд, саг баранггүй, суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэдэ удаадахи асуудалда оробо...

...Далайн гэртээ ерэхэдэнь, Гэпэлма эдеэ хоол бэлдэнхэй Далайн адаглахада, хэлэhэн үгэ тухайнь Гэпэлма дуулаханхай янзатай үзэгдэбэ.

hониноо хөөрэхыень hамганайнгаа хүлеэнги байхые харахадаа, Далай:

— Зүб буруушье hаань, юунэйшье болохо hаань, hанаhанаа сэхэ хэлэжэ, досоогоо амарбаб! — гэбэ.

Энээниинень дэмжэжэшье, буруушаажашье байhанээ мэдүүлэнгүй Гэпэлма асууба:

— Теэд хэлэхэ сагаа, хэлэхэ газараа, хэдтэ хэлэхэ зоноо зүб тодолоо хүн гүш?

— Ондоо бэшэ теэд хаана хэлэхэбиб даа! — гэбэ Далай. «Нүхэрнай аашалаа... Суглаан дээрэ үгэеэ дуулгаха арга болоогүй. Ондоо хэмжээ абаагүйдэ болёо!.. Ондоо хэмжээ абахабди, hанаагаа бү зобо!» — гэжэ Далайн суглаанhаа гэртээ ерэхэhээ урид Тумуровай хонходоhые Гэпэлма ухаандаа hэргээгээд:

— Зай, хөөрэл даа, юун гэжэ хэлээбши!— гэбэ.— Бодожо үзээхэмни!

Далай хэлэhэн үгынгөө гол удхые хөөрэжэ үгэбэ. Гэпэлма дуугай зандаа hуужал hууба.

— Зай?— гэжэ Далай hанамжаяа хэлэхыень шамдуулба.

— Хэхэ ёhогүй алдуугаа хээлши даа, нүхэрни!.. Өөрынгөө урдаhаа хамаг ноёдые тухиржархиба гээшэш!.. Ойлгоно гүш?— гэжэд, Гэпэлма бодожо, гараа сэжэ дээрэ hугсаржа, урдаhаань хараба. «Мүнөөдэрэй суглаанhаа уламжалан, шууяан эхилхэ. Тумуровай хэлэhээр, Далайда ноёд добтолхо. Тэдэнэй добтолго тухай Далай өөрөө ойлгоно. Харин би энэ хоёр тэмсэлэй хоорондо орожо, өөрынгөө хэрэг буруу hүргэхэ ёhогүйб», — гэжэ тэрэ hанахалаараа,— ноёдой гарта засаг, тэдэ хүсэтэй, шамтай хамта тэдэ намайешье таhара удара татахань гээшэ гүбэ! — гэбэ.

— Айна гээшэ гүш тэдэнhээ? — гэжэ Далай урдаhаань гайхаба.— Буруу юумэ хэжэ ябаhан хүнүүдhээ айха гэжэ яаха юм?.. Засагтай хадань гү?.. Шамайе, нүхэр, иигэжэ хэлэхэ гэжэ үнэншэхэгүй байгаалби!

— Хэрэгни буруу hүрэхэнь гэжэ hанаагаа зобоhондоо хэлэнэб! — Гэпэлма Далайн урдаhаа харасаяа улам сэлмэг, үнэн зүрхэнhөө болгобо.— Мүнөө болоhон хойно түйлаhанаа алдаха аргамгүй!

Юун тухай Гэпэлмагай иигэжэ харатайгааршье гээ hаа, харатайгаар, сэхэшье гээ hаа, сэхээр хэлэhые Далай ойлгожо ядабагүй. hамганиинь өөрынгөө ханинар тухай, хэдтэй нэгэ амин бэ, тэдээн тухайгаа хэлэбэ. Үзэл бодол, баримталдаг заншал, хани харилсаан тухайгаа хэлэбэ.

Хамаг бүхы хэрэг ябуулгаяа суг хамта бэелүүлдэг, бэе бэедээ туhалаад, бэе бэеэ урагшань татаад, хубиингаа хэрэг хамтынгаа хүсөөр бүтээдэг, тиихэдээ өөhэдтөө хэрэгтэйгээр ниитын хэрэгтэ нүлөөлдэг мүнөө үеын урдалхуу hанаатай, бэедээ найданги хүнүүд тухай хэлэбэ.

— Мүнөө болоhон хойно түйлаhанаа алдаха дурамгүй гэнэш, Гэпэлма... Түйлаhан юумэншни шамда гамтай юм ааб даа. Зүгөөр намда тэрэшни гамтай бэшэ. Намда ши гамтайш, ши, нүхэрни! — гэжэ Далай мүн баhа сэхэ хэлэбэ.— Юунэйшье болоо hаа, ямаршье тэмсэлдэ хабаадаа hаа, бодохоошье болиторoo сохюулаа hаа, хоро үhөөндэ эдигдэнгүй үлэжэ шадахаар бэеэ, досоохиёо хубилгаха ёhотойш! Шамайе дарлажа, баhажа, шамда хоро хүргэжэ байhан хүнүүдтэ хөроор харюусахаяа ярангүй, хүлеэсэтэйгээр хэндэдаг болохо hураха байгааш... Тиигээ hаа түйлаhанаа алдахаhаа айхаяа болихо hэнши. Гамтай тэдэ алдаhан юумэнүүдээрээ, жэшээнь, намайе андалда гээ hаань, намая орхёод, тэдэнээ шэлэхэ гээшэ гүш?.. Иимээр нэгэ бии, нэгэ үгы болохо байдаг юумэнүүдтэ hэшхэлээ буляалгаха гэжэ хүн яаха юм?.. Урлан зохёон бүтээдэг бүтээлнүүд тухайгаа иигэжэ буруу ойлгодог хадашни хэлэнэлби даа. Тэдэшни үнэн удхынгаа ёhоор алдар соло түйлаха, мүнгэ зөөреэр баяжаха гэhэн ажал бэшэл даа! Зарим хүнүүдэй жэшээгээр ши буруу ябуулга хэдэгши,— гээд, Гэпэлмагай хэлэжэ байгаашыень таhалангүй шагнахаар янзатай зандаа байхадань тэрэнээ улам гүнзэгырүүлбэ.— Зоной магтажа үгэхэгүйдэ тэрэнээ магтуулха гэжэ бүтээлшэниинь өөрөө ябуулга хэхэ гэжэ яаха юм?! Худал сууhаа ямар үрэ гараха юм?.. Мэхэл болоно ха юм!.. Сагай үнгэрхэдэ тиигээд энэ худалынь эли гаража ерэхэ. Ямар муухай гээшэб?.. Худал суудаа этигээд, нээрээшье тиимэ амаргүй бүтээл хэжэрхёо гээшэ байнаб гэжэ үнэншөөд ябадаг хүнүүд дайралдадаг... Ямар эшхэбтэр, ямар гомдолтой гээшэб! Үнэн дээрээ тиимэ хүнүүд, хахархай тэбшэ hахиhан, баhал нэгэ барлаг сэдьхэлтэн ха юм даа!..

— Ямар юумэ хэхэ ёhотой болонобиб тиихэдээ?— Гэпэлма бээз барингишагаар асуугаадхина.

— Хэдэг юумэеэ, хэдэг ажалаа hайнаар хэхэ гэжэ оролдоод лэ, сүлөөтэй ябаха ёhотойш!.. Сэдьхэлээр сүлөөтэй!.. Тэрэ сүлөөтэй сагаа бэлигээ арьбадхаха хэрэгтэ хэрэглэхэ хэрэгтэй... Тиихэдээл hайн юумэ хэхэш, харин hайн юумэ хэхэдэ хүнүүд магтадаг гээшэ ааб даа... hануулалтагүйгөөр, өөhэдөө... Зүгөөр хүн гээшэ магтуулхын түлөө түрэдэггүй!

Ажалыемни тоодоггүйгөө хэлэжэ байналши даа, таажа ядаhагүйб! Анханай тоодоггүй hэнши. Тэрэ зандааш!—гэжэ Гэпэлма досоохиёо Далайда сүм нээхые оролдобо.— Уласхоорондын выставкэдэ ошохын түлөө өөрөө гансаараа тэмсээб! Энэмни тиимэшье бага түйлалта бэшэ, нүхэр!.. Ямар хүндэ байгаа гээшэб, шадаха хэрэгтэй байгаа!

— hанахадашни тиимэ юм ааб даа.— Далай урдаhаань хаража, мүн баhа үнэн зүрхэнhөө хэлэбэ.— Харин би шамда хэлэбэ ха юмбиб даа, эдэ бүгэдэшни хуу хооhон, худал юумэн гэжэ!.. Хүн гээшэ үгтэhэн бэлигээ эдлэдэггүй, харин энэ бэлигтээ өөрыгөө зорюулдаг байха ёhотой юм ааб даа. Тиигээд харюунь ямараар эрьен ерэнэб, тэрэниинь шамарлахагүй!.. Байгалай эхинэй нютагуудта ажаhуудаг хүн зон уран бэлиг тухай иимэ заршам баримталдаг байhан юм гэжэ эжымни хэлэгшэ hэн...

— Эжымни?— Гэпэлма хадам эжы тухайгаа дуулахадаа юундэшьеб досоогоо энэзхэдэл гэбэ.— Эжынгээл хэлэhэн юумэ хэлэжэ байнабши иихэдээ?

— Өөрымниш ойлгоhон юумэн байгаа ааб даа...

Эжы хэлэдэггүй hэн гү, бэлиг гээшэ юун гээшэб гэжэ тэрэниие хүн яахадаа абажа түрэдэг юм бэ гэжэ?.. Юундэ зарим хүнүүд бэлигтэй үхибүү түрэнэб, тиихэдэнь заримаиинь юундэ эрдэмдэш hожоргүй, бэлигээршье хооhон үхибүүтэй байнаб?

— Хэлэдэг hэн,— гэжэ Далай харюусаба.— Бэлигтэй үхибүүнэй айлда түрэхэ, түрэхэгүйнь тэрэ айлай баян бардамhаа, алдар суутайhаа, засаг баридагhаа, тала танилаар олонhоо болодоггүй, харин тэрэ үбгэ hамган хоёрой сэдьхэл зүрхэчдөө сагаан hанаа, hайхан мэдэрэл, энэрхы зөөлэн зан абари арьбадхаhанhаа дулдыдадаг юм гэдэг hэн...

Гэпэлма Далайнгаа хэлээшэдэ үнэншэбэгүй.

— Мэхэтэйш даа, харатай,— гэбэ:— Хэhэн юумээ хээд лэ, дуугайхан яба гэхынгээ орондо иимэ хөөрөө дэлгэжэ hуунаш!.. Харин би баян хүн гээшэб гэжэ ойлгодогби, юундэб гэхэдэ ондоо хүнүүдтэ орходоо бэлигтэйб, минии шадаха юумые тэдэ шадахагүй!.. Тиимэhээ би тэдэнэй урда омогтой ябаха эрхэтэйб, юундэб гэхэдэ уран бэлигни минии шанар, минии!.. Бурханай намда хайрлаhан баялиг!.. Тиимэhээ бэлигээ би хэрэглэхэ зэргэтэйб, хэрэглэхэб!.. Ажабайдалhаа абаха юумыень хуу абахаб!..

— Иигэжэ hайрхаха, иигэжэ омогорхохо юумэн бэшэл даа тэрэш,— гэжэ Далай хоолойгоо аалин болгобо.— Бэлиг гээшэмнай нангин шанар ха юм даа... Энэ шанараа уран шадабаряар яларуулха гэжэ оролдодог хүнүүд бусад бэлигтэнэйнгээ дунда гайхамшаг бүтээлнүүдые бэелүүлhэн байдаг!..

— Мэдэнэлби даа, тэдэ барhадыеш... Хүн зоной дунда нэрэ түрэгүй ябаашад... Архида шатаашад... Солхооб гүйраншалаашад... Хэд тухай хэлэжэ байhыеш ойлгоноб, Далай!

— Харин тэдэнэр шинии иигэжэ хэлэжэ байхые дуулаа hаа, шамайе ехээр төөринхэй гэжэ hанаагаа зобохо hэн!

— hэ!.. Хоолойгоо тэжээжэ шадаха болоогүйнүүд аад лэ гү?.. Энэшни одоол үмдэгүйнь убдэг соорхойдоо өөдэрхэлгэ гээшэ!

— Тиигээшье hаа, жаргалтай тэдэшни!

— Жаргалтай?

— Жаргал гээшэмнай hайн хоол эдиhэнhээ, hайн хубсаhа үмдэhэнhөө бэшэ ха юм! Гэр соохи гоё байдал, хүн зоной урда нэрэ алдартай ябалга гоё шэнги юм бээз... Зүгөөр мүнхэ наhа ололготой сасуулбал, эдэ бүгэдэ юуншье бэшэ ааб даа!

— hэ! — гэжэ Гэпэлма үшөө дахин урмаа хухарангяар хэлэбэ.— Мүнхэ наhан!..

— Энэ бээрээ зүб юумэ бүтээhэн хүн мүнхэ наhа олодог гэнэб!— гэжэ Далай hамгаяа улам гайхан хэлэбэ.— Үни нүгшэhэн зарим бэлигтэн мүнөөнэй зарим мэндэ ябагшадhаа хүсэтэй!

— Иимэ зорилготойгоор шимни тиихэдээ хүдөө нютаг ошожо, колхозой түрүүлэгшэ болоо хүмшии?..

— Хүнэй хэhэн ажалые баалалтын, наймаа аралжаанай, худал хулгайн, ама тоhодолгын, муу ябуулгануудай үрэ болгохогүй гэжэ хүдөө гарааб! Хүнүүдэй хэhэнэйнгээ зэргээр олзодо, алдар сууда хүртэдэг болохын түлөө! — гээд, Далай hамгандаа дүтэлжэ,— иимэ оршон байдал нютагтаа зохёохо гэнэб! — гэбэ.— Ойлгожо ядахаар юумэ хэлэнэ аалби, Гэпэлма?.. Шуналал, хурисал тухай хүнүүдтэ ойлгуулха, эдэ муу муухай мэдэрэлнүүдhээ хүнүүдые сүлөөлхэ гэнэб... Хүнүүдэй ами бэедээ, омог занадаа, атаархал жүтөөрхэлдөө диилдэхээ болихын түлөө!

— Хэзээнэй иимэ сэсэн болошоо гээшэбши, Далай?— гэжэ Гэпэлма гэнтэ асуужа, Далайн хоро хүдэлгэхэ hанаатайгаар миhэрээд абаба.— Энээнhээ урагша шамайе иимэ сэсэн хүн гэжэ юундэ ойлгодоггүй ябаа гээшэбиб?

— Шамда адляар өөрөө өөрыгөө барагаар hанадаг ябаа гээшэ аабзаб даа... ойлгон гэhээм... Ябадални үндэhөөрөө буруу үйлэтэй байгаа... Заhаха гэжэ шиидээб,— гээд, Далай халта дуугай боложо, өөрыгөө адаглаhан шэнгээр,— сэсэн хүн бэшэ ябаалби даа бишни,— гэбэ.— Сэсэн хүн hаа, эдэ бүгэдэ тухай мүнөө шамтай буляалдажа байхагүй hэн бэзээб... Тиигээд hүүлэй үедэ хэжэ ябаhан ажалайм зүб буруунь хүсэд сэгнэгдээгүй байна ха юм даа... hанаандамни ерэhэн бодолнуудаа суглаан дээрэ хүн зонтой хубаалдааб. Шамдашье тэрэнээ сэхэ хэлэнэб мүнөө... ябадалнай хубилха ёhотой гэжэ hанаhандаа... үйлэ хэрэгнэй ондоо шэглэлтэй болохо гэжэ hанаhандаа... Ажахымнай мүнөөнэй шэглэл мүртэй hайн үрэ угэнэгүй... hайн үрэ асарха, хүнэй хүн шанарые hайжаруулха үрэ асарха шэглэлдэ зоной үйлэ хэрэгые оруулха гэнэб...

Мэдээжэ болоһон «Нигүүлэсхы сэдьхэлтэй поезд» Улаан-Үдэ хотодо октябриин 8-да хүрэжэ ерээ. Ерэһэн лэ үдэрөө тус поездын пассажирнууд манай хотоор таража, түрүүн зохёогдоһон программын ёһоор хүдэлмэреэ эхилээ. Түрүүшын үдэрэй программаар олон хэрэгүүд хэгдэхэ ёһотой һэн. Нэгэ хэды хэрэг тухай бидэ хөөрэе.

«Надежда» гэжэ арадай комитедэй түрүүлэгшэ И. С. Барская Афганистанда сэрэгэй алба хэпэн хүбүүдээр уулзаба. Өөһэдынгөө комитет, тэрэнэй ажал тухай, манай хүбүүдые сүлөөлхын түлөө Пакистан, Афганистан ошоһоноо сугларһан хүнүүдтэ тэрэ хөөрэжэ үгэбэ. Афганистанда алба хэһэн хүбүүд олон асуудалнуудые табиба. Энэ уулзалгада гансашье ветерануудта бэшэ, харин Афганистанда

НИГҮҮЛЭСХЫ СЭДЬХЭЛТЭЙГЭЭР

үхибүүдээ гээһэн эхэнүүдтэ хамһалсаха байһанаа «Надеждын» түрүүлэгшэ мэдүүлбэ.

Е. В. Козарова «Улаан хэрээһэн» бүлгэмэй үгэһэн адреснуудаар олон үхибүүдтэй айлнуудта, мүн туһаламжа үзүүлмээр хүнүүдтэ бэлэгүүдые тарааба. Эдэ бэлэгүүдые Москвагай предприятинуудай фабрикануудай хүдэлмэрилэгшэд амаралтынгаа үдэрнүүдтэ бэлдэһэн байна.

Һүүлэй үедэ гэмтэ ябадал орон дотор бүри ехээр һужарнэ, ехэдэнэ. Орден байгуулагшадай нэгэн, СССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министерство мүн. Тэрэ министерствын түлөөлэгшэд энэ поездоор ябалсажа, дотоодын хэрэгүүдэй хүдэлмэришэдтэ лекцинүүдые уншана. Ю. Г. Гульков Железнодорожно РОВД-ын хүдэлмэрилэгшэдтэ лекци уншаһан байна.

Политическэ гэгээрэлэй байшангай бага зал соо регионуудай хоорондын бизнес-клуб хүдэлмэреэ эхилээ. Тус клубай хүдэлмэриин программа тухай манай газетэ октябриин 7-до гараһан номертоо мэдээсэһэн байна.

Энэ поездоор олон врачнууд ябалсана. Этигэл наидалай кабинедтэ хүн зон олоор ерээ. Үхибүүдэй хоёрдохи поликлиникэдэ М. А. Белогоруд консультаци хээ юм.

«Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поездын» гэшүүд ба улаан-үдынхид пионернүүдэй байшангай урда 77 модо һуулгаһан байна. Энэ сэсэрлиг академик Андрей Сахаровай дурасхаалда һуулгагдаһан юм.

Поездын гэшүүдэй дунда олон үхибүүд ябалсана.

— Бидэ орон соогуураа ябажа, хүндэ туһаламжа үзүүлхые оролдонобди, — гэжэ «Жирафчики» гэжэ бүлгэмэй гэшүүн, арбан дүрбэтэй Гриша Бабаков хэлээ.

— Юундэ бүлгэмтнай иимэ һонин нэрэтэй гээшэб?

— Хилын саана «Жирафы» гэжэ бүлгэм бии юм. Тэрэ бүлгэмэй гэшүүд «хүндэ һайниие хэхэ» гэһэн уряае дэмжэдэг юм. Тон ехэ хүдэлмэри ябуулдаг дээрэһээ эдэнэр бухы дэлхэй дээрэ суурханхай. Манай СССР-тэ гансал нэгэ хүн «Жирафнуудай» гэшүүн болонхой. Андрей Терентьевэй мэргэжэлынь спелеолог. Тэрэ агы нүхэнүүдые шэнжэлдэг юм. Арменидэ газарай хүдэлхэдэ, тиишээ ошожо, эгээ аймшагтай газарнуудтань хүдэлөө. Хүнүүдые һандарһан гэрнүүд дороһоо гаргалсаа. Тиигээд үшөө Иран ошожо, баһал тиимэ хүдэлмэри хэлсэһэн байна. Бидэ бағануудбди, «Жирафы» гэжэ хэлүүлхэ

ФОТОРЕПОРТАЖ

үшөөл үдыбди, тиимэһээ «Жирафчики» гэжэ нэрэ зүүнхэйбди. Бидэ баһал хүнүүдтэ хамһалсахаяа һананабди. Хүгшэн хүнүүдтэ хамһалсанабди, концерт наада табидагбди.

— Гриша, томо болохолоороо хэн болохобши?

— Үшөө тэрээн тухай бодолгото болоодүйб.

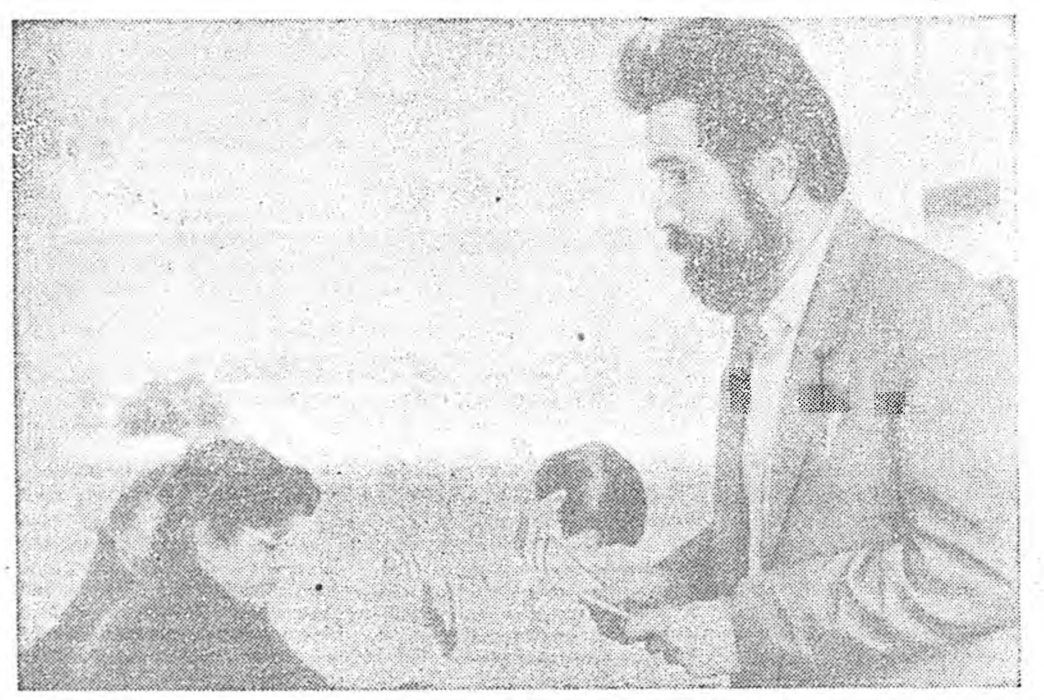
Энэ хүбүүн ямаршье мэргэжэлтэй болоо һаа, хүндэ хамһалсахада, һайн гэжэ хододоо һанажа ябаха. Тэдхэмжэ үзүүлгын үдэшэ үнгэргэхэдөө, тус орденой гүйсэдхэхэ соведэй түрүүлэгшэ Евгения Поплавская иигэжэ хэлээ һэн:

— Эндэ хоёр басагад намда дүтэлжэ, туһаламжа үзүүлхые гүйгаа, тиихэдэнь Улаан-Үдын нүхэд тэрэ эрилтыень дүүргэхэ шадалтай байгаа. Харыт, хэрэг эхилээл һаа, хүнүүд бэе бэеэ бэдэржэ, туһаламжа эрижэ эхилнэ ха юм. Экэмнайл манай хүдэлөөндэ шухала ха юм.

Нүхэр Е. Поплавская энэ үдэшэ улаан-үдынхидтэ нигүүлэсхы сэдьхэлтэй ба социальна туһаламжын орден тухай хөөрөө, Москвагай хүдэлмэрилэгшэдэй эльгээһэн бэлэгүүдые харуулаа. Энэ поезд Шэтын ажалшадай бэлэглэһэн 14 самовар манай хотодо асараа.

Үглөөдэрынь нигүүлэсхы сэдьхэлтэн баһал түрүүшын үдэрэйхидэ адлирхуу программаар хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

С. ДОРЖИЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. В. Н. Пухов Кузнецовой иппликатор тухай хөөрэнэ.

2. Тэдхэмжэ үзүүлгын үдэшын эхин.

АВТОРАЙ фото.

САГААН УУЛА, ҮРӨӨНЭЙН ТАЛА

(Замай тэмдэглэл)

Үргэн Агынгаа зүүн тала тээшэ энэ болотороо ябажа үзөө хараагүйдөө, сэдьхэлдээ ехэ дутуутай ябагша бэлэйб. Теэд тэрэ дутуугаа багааршье һаань хүсэлдүүлхын зорилгоор үнгэрһэн намарай наратай дулаан үдэр Сагаан-Уула зорижо автобусоор гараһан байнаб. Агаһаа Сагаан-Уула хүрэтэр ябахада, тиимэшье удаанай ябадал бэшэ байба. Сагаан-Уула нютагай музей даагша, үнинэй багша, пенсионер, үниһөө хойшо танилсаһан, һайн һанагдаха болоһон олон нүхэдэй нэгэн Лхамажабон Бальжинимындаа буужа, «малгайгаа табяа хадаа, манайхи болоод», яриладажа хоногдоо. «Шалтагта нилтаг» гэгшэ, хоёр хоногой ута унжагар бороогоор дайралдашооб. Тиибэшье, сагаа миин үнгэргөөгүй, нютагай музей хаража, дунда һургуулиин багшанар, ахалагша классуудай һурагшадтай уулзажа, һонин ном хаража, хоёр үдэр үнгэргэгдөө.

Энэ нютагнай Үрөөнэйн талын үндэр орой болохо хадын нэрээр нэршэһэн түүхэтэй байба. Энэ үндэр хада харалган хагсуу болоходонь, үүлэ мана татан байдаг, намарай ольбоной унажа, саһанай орожо эхилхэдэ, түрүүн сайжа харагдадаг, хабартаа орой болотор саһатаяа байдаг һаань Сагаан-Уула гэжэ үни сагһаа нэршэһэн байгаа ха. Теэд Сагаан-Уула гэжэ нэрыень ородшолбо гээшэбди гэжэ «Сагаан-Оль» болгоо, үшөө Сагаан-Уула тээшэ асатаһан харгын аманда «Саганоль» гэжэ һиилэн шудхаатай харгын тэмдэг харааһэм: уула гэжэ үгэнь «ноль» болошоо даа, гайха ехэ! Гурба хоноод бодоходом, тэнгэри сэлмэһэн, наран дулаан элшээрээ шаран байба. Тэрэл үглөөгүүр зориһон, хүсэһэн хэрэгни бэелжэ эхилбэ. Музей даагша Бальжинима Лхамажабон, ажалай, дайнай ветеран Бальжинима Жабон, уран зурааша Цыренжаб Батомункуев, колхозой парторг Даржаа Нанзатов бидэ табан машинада һуубабди, шофернай залуу хүбүүн Цырен-Доржо.

Урда зүг барин, Агын голой хүүргээр гаража, урда арадаа ойтой, Хирээтэ гэжэ хүндые үгсэн, дабаанай орой гаража тогтобобди. Тэндэ һонин юумэ хараабди: харгыһаа хойшо хяра дээгүүр дундаа 4—5 алхам зайтайгаар хоёр үеэр һубарюулан обоолһон шулуунууд, хамтадаа табяад болоно ха, саада таладанъ голлуулан обоолһон шулуутай. Эдэ обоолһон шулуунуудай домог түүхэ иимэ ха:

Энэ зуун жэлэй эхин багаар (тэрэнь 1910-11 онуудай үе) Монголһоо Тоггохо тайжа ударидагшатай бүлэг морин сэрэгүүд Сагаан-Уулада бии боложо, байрлаһан юм Тэдэнэр зүн ерэһэн байгаа. Сагаан-Уулынхид тэдэ сэрэгшэдтэй Хирээтэ гэжэ хүндын эхинэй дабаан дээрэ уулзан, угтаһан байна. Тэрэ уулзалгын газарта һубарюулан обоолһон шулуунууд тэмдэг болон, мүнөө болотор үлэнхэй. Тэдэ шулуун дээрэ угтамжын хүндын найр болгон, эдеэтэй табаг табижа, сайлуулһан байгаа.

Тэдэнэй ерэхэ үедэ Агын гол үерлэһэн байжа, нютагаархин туһалжа, гүйхэн газараар хойто бэе гаргалсаһан байна. Тэдэ туужа ябаһан һүрэг адуугаа, хүнэһэ хоол, эд бараагаа шэрэжэ ябаһан унаатаяа Хара-Шэбэрэй адаг багта байрлажа, намар болотор байбад. Удаань тэдэ үбэлжэлгэдэ бэлдэһэн байна. Бэрхын управын гулваа Базарай Намдаг Тоггохо тайжатай хэлсээ хэжэ, Размахнинска волостиин газарай хилэ шадар Хангил гэжэ хүндыдэ газар таһалжа үгэһэн ха. Тэдэ тэндээ үбэлжэлгын түхеэргэ хэжэ газар гэр бэлдэһэн, Агын түмэр замай станциһаа барилгын модо, хабтагай шэрэжэ асарһан, Хангил хүндын эхинһээ түлеэ бэлдэһэн байна. Үбэлжөөд, намарынь Ононие үгсэн Монголоо ошоһон һурагтай юм.

Тогтохо тайжа гээшэ сэрэг эмхидхээд, Хитадһаа добтолһон дээрмэшэдтэй тэмсэдэг, монголнуудаа хамгаалан эршалдаг байһан гэжэ Монголой түүхэдэ дурдагдана.

1970 гэран онуудта Сагаан-Уулын музей даагша Б. Лхамажабон нютагай үбгэд хүгшэдһөө энээн тухай мэдэхыень хөөрүүлжэ абаһан байна.

Сагаан-Уула нютагай наһатан Ринчинэй Лхама, Митэбэй Дари, Дэнжинэй Бутид, Дариима — эгэшэ дүүнэр, Болодой Юндэн, Дабаанай Дарма, Линховын Балжинима, Нимын Пурбэ эдээн тухай һонирхолтой дурдалгануудые хөөрэжэ үгэһэн байха юм.

Тэдэнэй энэ нютагта ерэхэдэ, элдэб хөөрэлдөөн, бодолнууд, һанамжанууд болодог, һэргылдэг һэн ха.

Балжинимын эжы Митэбэй Дари (1894 оной) болон бусад иигэжэ хөөрэлдөө: «Тэдэ гоёор хубсалдаг, һайн шэлдэг моридтой, һургаалтай зан абаритай, шуран солбонууд, һайнаар зэбсэглэгдэһэн, моринной гүйдэл соо мэргээр буудадаг, элдэб шуран эдирхэлгэнүүдые харуулдаг байгаа. Тэдэнэй омог огсом зантай байһанда, зон айн һүрдэдэг, зайсадаг, бэеэ абанги ябагша һэн ха. Тэдэ обоо, хуралай үедэ жандаан торгон дээлнүүдые, луушан гуталнуудые үмдэһэн ябадаг байбад. Нютагайхид тэдээн тухай иимэ дуу зохёон дууладаг болоһон байна:

Тобонуур жороотой халюухан
Толгойн тооһо хүдэлгэнэ,
Тогтохо ноёной хаанарнууд
Торгон жодбон хиидхүүлнэ.
Алсуу хатартай халюухан
Арын тооһо бурьюулна,
Ахай ноёной хаанарнууд
Алтан жодбон хиидхүүлнэ.

Тогтохо ноён тайжа һэеы гэртэ хоёр харуул сэрэгшэдтэй хонодог һэн ха, нэгэниинь монгол, нүгөөдэнь хитад, тэдэнь маузернуудые зүүдэг байгаа. 1897 ондо түрэһэн үбгэжөөл Нимын Пурбэ энэ ушарһаа хөөрэһэн байна: «Арба гаратайдаа Тогтохо ноёной боожошониинь боложо, Бэрхэ Намдаг ноёнтой уулзахыень абаашаа һэм, хожомынь һамган хүбүүн хоёрынь шэрэжэ Агын станци абаашаад асараа һэм.

Тогтохо тайжа Сүүгэлэй дасанай хуралнуудые алгадангүй ошожо, мүргэл хэдэг, зуураа Холбоолжын айлнуудта хүрэжэ сайладаг, зоноор хөөрэлдэдэг байгаа. Тэрэ дунда зэргын бэетэй, хирбээ һахалтай, шара шэгтэй, шуран янзын түхэлтэй һэн ха, хүбүүниинь арбаад наһанай байгаа. Тогтохо тайжые ламанар, нютагай ноёд һайд ехэ хүндэлдэг, дундаа абажа ябадаг байһан ха.

Тэдэ Сагаан-Уулада нютаглажа байха соогоо нютагай зондо муу үйлэ, ушаралта ябадал гаргаагүй, журам һайтай, шанга захяа зааборитай байһан гэнэ. Хангил гэжэ хүндыдэ тэдэнэй байрлаһан буусын үлэгдэл тэмдэгүүд мүнөөшье болотор байдаг юм» гэбэ. (Нютагай музейн фондын дансаһаа).

Дабаанһаа урагшаа буужа, Холбоолжон гэжэ хүндые үгсэбэбди. Ябан хүндыдэ үргэлжэ, Холбоолжи гэжэ гурбан зэргэлээ нуурнууд харагдаба. Наада Холбоолжын баруун хойто толгойдо гаража, Батомункуевнай нуурнуудай фотозураг буулгаба. Бинь иимэ шүлэг найруулбаб:

Талын дунда толитонхой
Зэргэлээ гурбан
Холбоолжинууд,
Хужар марсаар үрмэтэнхэй
Үрөөнэйн гурбан
Холбоолжинууд.
Аянай шубууды амарааха
Арюун сэбэр уһатай ха,
Нугаһа, ангир зуһуулха
Элбэг элдин эдеэлсэтэй ха.
Адуу малай үмдан,
Аглаг байгаалиин шэмэг
Зэргэлһэн Холбоолжинууд,
Зэрэлгэзтэһэн тооромууд

Саашаа нууруудай хойгуур тойрон, хэдэн гүбээ дабажа, хэдэн хүнды үнгэржэ, Үрөөнэйн талада гарабабди. Гүбээнүүдые бүгтэрэн халюурһан таряален, хүдэлмэдэй голоор дүүрэн һүри, бухалнууд гүбээ дээгүүр талын малшадай буусанууд харагдана. Уһа булаг элбэг, хэдэн олон горхо һүндэлөөбди. «УАЗ» машинын хүсэ мэдүүлэн, ошожо ерэхэдээ, шабар шаБхые гаталаа гээшэбди. Залуу шофер Цырен-Доржын ... машинаа, маанадаа шабарта шаангүй ябажа ябаһые магтаабди, тиин Үрөөнэйн талые магтаха дурамни хүрөө:

Үрөөнэйн шэлэ нэмжыһэ,
Үрөөнэйн тала халюурна.
Адуу малай бэлшээри
Нарин ногоон эдеэлсэтэй,
Гүбээ хотогор эдлүүри
Уһа булаг элбэгтэй
Элдин һайхан нютаг
Энэл байба, хараалби.
Сөөрэм, тоором элбэг,
Ужамдань эльгэлээлби.
Тарҗалан, сабшалан үргэн,
Үрэжэлтэйдэнь баярлаалби...

Нэгэ гүбээгэй оройдо гарахадамнай, Хан-Уула тээ саана һархайн, ёрбойн харагдаба. Наада, баруун хаяадань хонишоной бууса. Тэндэ хүрэжэ Абида гэжэ хонишонһоо харгыгаа лаблабабди. Урда тэбтэг хүрэтэрнь машинаараа ошоод, зуугаад метр гэхээр газарта өөдөө ябагалан, зүүн урдахи мүнхантай оройдонь гарабабди. Оройдонь гаража, эрьелдэн харахада, дүшэ табин

Б-Б. НАМСАРАЕВ,
ажалай ветеран.

Спорт

ШАТАРАЙ ҺОНИН

Манай республикын 8-дахи спортын һургуулиин һурагшад энэ жэлдэ элдэб олон шатарай мүрысөөнүүдтэ хабаадаһан байна. Иигэжэ заахан хүбүүдэй дунда Прокопьевск хотодо болоһон РСФСР-эй хахад финалда Виталий Раднаев хабаададахаа, шүүгдэнгүй наадажа, 9-һөө 7 1/2 очко абаад, 72 шатаршадай дунда 4-дэхи һуурида гараба. Тэрэ удаань финалда хабаадахадаа, балайшье бирабагүй. Эндэ 14—15-дахи һуури хубаалсаба.

Харин манай командануд ороной «Евпатория-90» гэжэ болоһон шатарай фестивальда 4—7-дохи һуурида 32 команда сооһоо илгарба. Тиигэжэ спортын һургуулиин командануудай дунда нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Энэ нааданда Волгоградай, Батумиин, Житомирой, Львовой, Москвагай, Минскын, Павлодарай, Свердловскын болон олон ондоо хотонуудай командануд хабаадаһан байха юм. Манай шатарай командын амжалтада тренернүүд Т. Агафонова, В. Олзоев гэгшэдэй үүргэ ехэ. Үхибүүдэй дунда һурагшад А. Агафонова, аха дүүнэр Виталий ба Саян Раднаевууд, Виктория Байдаева гэгшэд һайнаар наадаһан байна.

Л. ГАРМАЕВА.

Харагшын һанамжа

НАРАЙЯМ ТУХАЙ БОДОЛ

«Нарайям тухай домог» гэжэ нэрэтэй япон кинофильм республикын кинотеатрнуудта үнинэй гаража, харагшадта мэдээжэ болонхой. Теэд хараһан бухы зон энэ фильмын гол удхые дууһатарнь ойлгоногүйл хаш. Юундэ иимэ гээшэб? Хоёр сериһээ бүридэһэн фильмые хаража һууһан саг соо тон үсөөн үгэ хэлэгдэнэ. Гэбэшье хэлэһэн сооньшье балай ойлгожо ядахаар юумэн үгы.

Ямаршье кинофильм зааханшье һаа, философиин удхатай байдаг. Ганса философско темэдэ зорюулагдаһан хүдэлмэринүүд манай кинематографида үсөөн. Манай ороной киноҳарагшад тиимэ түхэлэй лентэнүүдые ходо хаража һураадүй, һаял болотор бэе бэедээ адли нэгэ удхатай шэнги фильмүүд манай анхаралда табигдадаг байгаа ха юм даа. Тэрэнэй илгаэнь харуулхын тула иигэжэ хэлэхээр: Хараагүй хүндэ фильм тухай хөөрэбэл, удхыень яһала дүтэрхүүгээр ойлгуулхаар. Харин үндэр бодолой, философско темэтэй лентын удхые фильм хараагүй хүндэ ойлгуулхань хүндэ. Гансал өөрөө ошожо, нюдөөрөө хаража, режиссерой хэлэхээ һанаһан юумэ ойлгожо абаал һаа, дээрэ. Режиссер киногой уран аргын хүсөөр бодолнуудаа элирүүлнэ.

Сёхэй Имамурын тус фильм бүхы энэ эрилтэнүүдтэ тааража, Канна хотодо болоһон фестивалиин «Пальмын алтан мүшэр» гэһэн шанда хүртэжэ, дэлхэйн эгээ һайхан уран бүтээлэй нэгэн болоһон байна. Бүтээл соогоо хүн тухай, хүн ба байгаали тухай асуудалнуудта хандан, режиссер бодолгото болоно. Энэ асуудалнуудые өөрынхеэрээ һайнаар элирүүлхын тула фильм соо боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые үни сагай шэнгеэр, халта түүхыншье удхатайгаар режиссер зохёоно.

Мүнөө үеын хүн гээшэмнай урданайхидал адли, байгаалитаяа нягтаар нэгэдэжэ байнагүй. Эрдэм-техникын дэбжэлтын үе сагта ухаан бодолой шадабаринууд түрүү зэргэдэ гаража, хүнүүд байгаалиһаа холодон, өөһэдыгөө эмяарса шэнгеэр һанадаг болонхой. Манай орондо шажан мүргэлэй зүйлнүүд гам хайрагүй һандаргагдажа, дэбһэгдэжэ, хүнүүдэй һүзэггүй, ямаршье үзэл бодолдо этигэхээ болиходо, энэ бүришье һаа, тодорхой болоо.

Орон бүхэндэ ондо очдоо заншал байдаг. Тэрэнь политикын, социальна, национальна, түүхэтэ гэжэ тодорхойлогдодог. Жэшээлхэдэ, энэ орондо нэгэ заншал һайн гэжэ тоологдодог, харин ондоо орондо тэрэл заншалыень огто таһа буруушааха байна. Теэд хүн хэршье байгаалиһаа холодообди гэжэ һанаа һаа, байгаалиин хуули ёһоор ажамидарна ха юм.

Хаража байхадаа, бидэ ойлгохобди: энэ дэлхэй дээрэ оршохын тула эгээ түрүүн хүн өөрыгөө ажамидаруулха ёһотой. Хүн гээшэ автомашинын түлөө байнагүй, ехээр суурхахыншье түлөө байнагүй. Харин байгаалиин юрын лэ ургамал шэнги хүн бүхэн сүлөөтэйгөөр ургажа байха ёһотой.

Орин хүгшэнэй, тэрэнэй үхибүүдэй ами наһые харуулан, Хүн тухай үндэр бодол харагшадай зосоо режиссер түрүүлнэ.

Энэ фильмдэ Буддын шажанай илгаанууд һайнаар мэдэгдэнэ. Нарайям гэжэ хада, минии һанахада, үшөө үзэгдөөшьегүй, зүгөөр хүнэй наһанда хабаатай байгаалиин дээдэ хүсые харуулна. Орин хүгшэнэй зобожо тулижа ябаһан хоёрдохи хүбүүнэй образоор ямаршье хүнэй дэлхэй дээрэ баһал амиды байха эрхэтэйе режиссер баталан харуулна. Ондоо шажантай хүн энэ муухай һалан хүндэ муу һанажа болохо. Буддын шажантай һайн танил хүндэ энэ фильм ехэ гайхалтайшье бэшэ байха гэжэ һанахаар.

Бухы харуулһан юумыень зүб гэнэгүйб. Теэд режиссер тиимэ асуудал табинашьегүй. Миин лэ юрын хүнүүд байһанаа бү мартагты, хаа яашье һаа, үдэр бүхэнэй ярилдаан, гүйлдөөнһөө холодожо, наһан тухайгаа бодолгото болохысмнай мэдээжэ режиссер Сёхэй Имамура урина.

С. БАЛЬЖАНАЙ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Партиин ЦК-гай Пленум тухай информационно мэдээсэл газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанда ниитэлэгдэбэ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Михаил Сергеевич Горбачевой Пленум дээрэ хэлэһэн оролто үгэ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин орлогшо нүхэр Ивашкын Пленумэй зүблэхэ зүйлэй нэгэдэхи асуудалаар хэһэн элидхэлые газетэ мүнөөдэрэйнгөө номерой нэгэдэхи, хоёрдохи болон гурбадахи хуудаһануудтаа барлаба.

«БУРЯАД ҮНЭНЭЙ» ЛОТЕРЕЙН ДҮНГҮҮД

Октябриин 9-дэ Буряадай драмтеатрта болоһон манай газетын һайндэрэй үедэ номой лотерей үнгэргэгдэжэ, «Огонек» журналай хабсаргалтын номуудта **захил хэхэ эрхэ** наадагдаһан байна. Шүүбэринүүд иимэ номерой биледүүдтэ тудаа гэбэл, **А. ДЮМА** — 036026, 036260, 036140, 036199, 036267, 036346, 036148, 036174, 036334, 036175, **М. АЛДАНОВ** — 036219, 036268, 036351, 036186, 036301, 036161, 036285, 036307, 036321, 036328, **БИБЛИОТЕКА ЮМОРА И САТИРЫ** — 036314, 036331, 036206, 036027, 036226, 036336, 036151, 036081, 036156, 036327. Захил хэхэ эрхэ шүүһэн хүнүүд **ул. Бабушкина, 25, республиканское предприятие «Союзпечать»** гэһэн адресаар 14-дэхи кабинедтэ Т. М. Мунинада байгша хүдэлмэриин неделиин түгэсэтэр захил хэхэ мүнгэеэ абаад ерэхэдэ болохо. Үнэ сэнгынь: А. Дюма — 65 тух. 80 мүн. М. Алданов — 24 тух., юмор и сатира — 10 тух.

СОНОСХОЛНУУД

РСФСР-эй Верховно Соведэй 1990 оной июлиин 13-да баталан абаһан тогтоолой ёһоор, СССР-эй Промстройбанкын, Агропромбанкын Буряадай республиканска управленинүүдэй аппарат болюулагдажа, усад халгын тусхай комиссинууд байгуулагдаад, урьһаламжа үгэгшэдэй бухы эрилтэнүүдые, гомдолнуудые хаража үзэхэ гэжэ РСФСР-эй Гүрэнэй банкын Буряадай АССР-тэхи главна управлени мэдээсэнэ.

Энэ мэдээсэлэй хэблэлдэ толилогдоһоор хоёр һарын үнгэрһэн хойно гомдолнууд абтахаяа болихо.

Өөһэдынгөө бухы эрилтэнүүдые иимэ адресаар дамжуулхада болохо: 670 039, Улаан-Үдэ, Ленинэй үйлсын 28-дахи гэр, РСФСР-эй Госбанкын Буряадай АССР-тэхи главна управлени.

• • •

Железнодорожно районой сэрэгшэд-интернационалистнууд 1990 оной ноябриин 1 болотор гүйсэдхэхэ комитедтэ дахинаа ... эд бараа абаха ... тодорхойлхо ёһотой.

Эндэ ерэхэдээ, ... метрэй хэмжээнэй ... зураг, ээлжээндэ ... нэй түлөө түлбэри, ... ментнүүдые, тусхайн ... рэгэй билет, паспорт ... гэлэлтэнүүдые абаж... шэлгэ асарха. Гарат... банһаа бэшэ үдэрнүү... часһаа 18 час болото... залга хэгдэхэ.

Железнодорожно р... сэрэгшэд - интерна... стнуудай совет.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30— Мультфильм. 9.50— Дэлхэйе тойрон» — альманах. 10.50— Эскимосуудай хатархада. 11.15—«Христофор Колумб»—4 серитэй уран һайханай фильм, 4-дэхи сери. 12.25 —Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30— Время. 16.45— А. Вивальди. «Жэлэй дүрбэн саг». 17.35— Баримтата фильм. 17.55 — Эрдэмэй мэдээн. 18.40—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.30 — Время. 20.00—«Гаршагай һэлгэлгэ, али НЭП?» 20.30 — Мультфильм. 20.50—«Христофор Колумб» — 4 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 22.00— Время. 22.30— Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 22.45—Святослав Федоровтой танилсалга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Зургаан хүлтэйшүүлэй маскарад. 9.35, 10.35 — Литература. 8-дахи класс. 10.05, 11.05— Испан хэлэн. 11.35, 12.35 — Литература. 10-дахи класс. 13.05—«Бедная Маша»— уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 14.10— Ритмическэ гимнастика. 14.40 — Баримтата фильм. 15.05—«За синими ночами»— уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. УЛААН-ҮДЭ. 17.25— Баримтата фильм. 18.15 —Киножурнал. 18.25— «Улаан, шара, ногоон». 18.55— ... 19.15— МНР-эй Түб ... драмын театр. 20.00— ... (буряадаар). 20.15 — ... деөн. 20.50 — Со... нууд. МОСКВА. ... «Амгалан нойрсогты, гэшүүл!» 21.15 — ... ноков. 21.45—«Хитадай ... ёл болбосорол» гэһэн ... эрдэм дэлгэрүүлгын ... 22.45— СССР-эй Верхов... ведэй сесси дээрэ. ... РСФСР-эй Верховно С... сессиин дневник. 00.15— ... рельнэ портрет. 00.30— ... болоор СССР-эй чемп... «Торпедо»— «Динамо» (... ва).

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театрнуудта

Бурятская филармония.

ДК ЛВРЗ. Международная программа ансамбля песни и танца КНР — в 19-30.

«Дружба»

«Путешествие пана Кляксы» (фильм 1)— в 9-30, «Шина — королева джунглей» (Женщина-Тарзан)— в 11-20, 13-30, 16, 18-10, 20-30.

«Родина»

«Девочка и крокодил»— в 10, 16, «Путь в высший свет»— в 14, 21, «Собственными стараниями» (2 серии)— в 11-30, 18-20.

«Прогресс»

Красный зал —«Империя наносит ответный удар» (2 серии)— в 10, 12-40, 15-10, 17-50, 20-10. Зеленый зал —«Могила светлячка»— в 9-40, «Точный ... — в 11-40, 13-50, 16, ... 20-20.

«Октябрь»

Мультфильмы — в 9-40, ... колепная семерка»— в ... 30, 16, 18-20, 20-40.

«Восток»

«Иван Васильевич меня... фессию»— в 15-30, «Тор... ние в небесах»— в 17, 1...

«Байкал»

Мультфильмы — в 15-30, ... 300»— в 18-30, 20-30.

«Аршан»

«Полет навигатора» — ... «Так жить нельзя»— в 1...

Байгша оной октябриин 9-дэ буряад драмын академическэ театрай ордон соо болоһон «Буряад үнэнэй» һайндэртэ ерэһэн олон тоото уншагшадтаа баяр хүргэхэ зуураа, редколлеги иигэжэ мэдүүлхэ хүсэлтэй: энэ ехэ хэмжээ ябуулгые эмхидхэн үнгэргэхэ хэрэгтэмнай республикын олониитэ хам оролсон хабаадаһан байна. Онсолбол, республикын «Бурятскагропромстрой» нэгэдэл энэ һайндэрэймнай спонсор болоо.

БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ!

Гадна эрдэмтэд, соёлой, искусствын, арадай эрдэм һуралсалай зургаануудай ажал, ябуулагшад һайндэрыемнай шэмэглээ.

«Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ **Доржи Шагжиевич Шагдаровта**, СССР-эй арадай артист **Дугаржап Дашиевта**, Буряадай арадай артистнар **Цыден-Еши Бадмаевта, Сэрэмжэ Уладаевада, Михаил Елбоновто**, Буряадай АССР-эй габьяата артист, режиссер **Содном Хажитовта**, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат **Бато Баяртуевта**, «Уряал», «Тоонто», «Лотос», «Байгалай долгинууд» гэһэн арадай ансамбльнуудай коллективүүдтэ, 1-дэхи интернат һургуулиин эдир артистнуудта, «Хара моритон» гэжэ үндэһэн спортын бүлэгэй гэшүүдтэ, «Бурятшвейбыт» нэгэдэлэй (ахамад уран зурааша-модельер Л. А. Дагданова) хүдэлмэрилэгшэдтэ үнэн зүрхэнэй халуун баяр хүргэнэбди.

Мүн Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бухы коллективтэ баяраа мэдүүлнэбди.

РЕДКОЛЛЕГИ.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79. п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия— 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45.
Заказ № 234.